

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

**48 – 72 AYLIK ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ANNELERİNİN
PROSOSYAL DAVRANIŞLARI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ÇUBUKCU

BURSA

2019

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANA BİLİM DALI

OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI

48 – 72 AYLIK ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ANNELERİNİN

PROSOSYAL DAVRANIŞLARI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ

İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ayşe ÇUBUKCU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN

BURSA

2019

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim.

Ayşe ÇUBUKCU

15 / 10 / 2019

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 15/10/2019.

Tez Başlığı / Konusu: 48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin Prososyal Davranışları Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 107 sayfalık kısmına ilişkin, 15/10/2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9. tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza
15.10.2019

Adı Soyadı: Ayşe GUBUKCU

Öğrenci No: 801682008

Anabilim Dalı: Temel Eğitim

Programı: Okul Öncesi Eğitimi

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

15.10.2019

Dr. Öğr. Üyesi Furat Bağcıli Kahraman

* Turnitin programına Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin Prososyal Davranışları Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı Yüksek Lisans tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

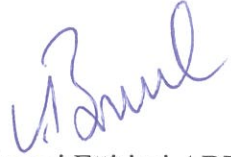
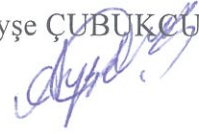
Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN

Tezi Hazırlayan

Ayşe ÇUBUKÇU

Okul Öncesi Eğitimi ABD Başkanı

Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL

T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı'nda 801682008 numara ile kayıtlı Ayşe ÇUBUKCU'nun hazırladığı "48-72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları ile Annelerinin Prososyal Davranışları ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" adlı Yüksek Lisans çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, ~~24~~./09/2019 günü ~~14:30/15:30~~ saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının (başarılı/başarısız) olduğuna (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Meral Taner DERMAN

Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Üye

Dr. Öğr. Üyesi Banu ÖZKAN

Dumlupınar Üniversitesi

Üye

ÖNSÖZ

Tez çalışmam süresince araştırma yaptığım okullarda bana yardımcı olan, çalışmalarımı destekleyen idarecilere, araştırmamda kullandığım ölçme araçlarını içtenlikle dolduran meslektaşlarıma ve velilere teşekkürü borç bilirim.

Aldığım kararlarda hep yanımda olan ve beni her zaman destekleyen aileme, eğitim hayatım boyunca üzerimde emeği olan bütün hocalarıma, hem lisans hem de yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle ve düşünceleriyle beni akademik hayata teşvik eden değerli hocam Prof. Dr. Handan Asûde BAŞAL'a teşekkür ediyorum.

Son olarak bu uzun ve zorlu süreçte bana karşı her zaman sabırlı olan, bilgisiyle ve liderliğiyle beni her zaman destekleyen, bana ışık tutan değerli tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Yaşam boyu öğrenmeyi kendine ilke edinmiş bir eğitimci olarak bu akademik yolda eğitim dünyasına katkıda bulunmayı kendime borç bilirim.

Özet

Yazar : Ayşe ÇUBUKCU
Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi
Ana Bilim Dalı : Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Bilim Dalı : Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XVII+87
Mezuniyet Tarihi :
Tez : 48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin
Prososyal Davranışları Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN

48 – 72 AYLIK ÇOCUKLARIN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI İLE ANNELERİNİN PROSOSYAL DAVRANIŞLARI VE EBEVEYN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu araştırma 48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve tutumları arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla örneklemin demografik bilgilerinin yer aldığı “Kişisel Bilgi Formu”, Bağcı(2015) tarafından geliştirilen “Çocuk Prososyallik Ölçeği- Anne ve Öğretmen Formu”, “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” ile Karabulut-Demir ve Şendil (2008) tarafından geliştirilen “Ebeveyn Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini Bursa ili merkez ilçelerindeki bağımsız anaokulları ve resmi anasınıflarında öğrenim görmekte olan 198 okul öncesi dönem çocuğu ile bu çocukların anneleri ve öğretmenleri oluşturmuştur. Araştırma ilişkisel tarama modeliyle yapılmıştır. Örneklem seçilirken “seçkisiz olmayan örnekleme” yöntemlerinden “uygun örnekleme” yaklaşımı esas alınmıştır.

Okulöncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının yaş, cinsiyet, okul öncesi eğitim süresi, kardeş sayısı, doğum sırası, anne baba eğitim durumu, anne baba yaşı ve sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğine “Independent Sample t-Test” ve “One Way Anova” parametrik testleri kullanılarak bakılmıştır. Ayrıca okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları arasındaki ilişki “Pearson Çarpım Momentler Korelasyon Katsayısı” belirlenmiştir. Ebeveyn tutumlarının ve yetişkin prososyalliğinin çocuk prososyalliği üzerindeki etkilerini saptamak amacıyla “Çoklu Hiyerarşik Regresyon” yapılmıştır. Araştırma bulguları okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının 60-72 ay grubu çocukların lehine farklılaştığını ortaya koymuştur. Yapılan korelasyon analizi sonucunda çocukların prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca ebeveyn tutumlarından annelerin otoriter tutuma sahip olmasının çocuk prososyalliği üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Prososyal Davranış, Ebeveyn Tutumu, Okul Öncesi Dönem

Abstract

Author : Ayşe ÇUBUKCU
University : Bursa Uludag University
Field : Basic Education
Branch : Preschool Education
Degree Awarded : Master Degree
Page Number : XVII+87
Degree Date :
Thesis : The Investigation Of The Relation Between Prosocial Behaviours Of
The Children Age 48-72 Month With Their Mothers Prosocial Behaviours And Parental
Attitudes.
Supervisor : Dr. Pınar BAĞÇELİ KAHRAMAN

**THE INVESTIGATION OF THE RELATION BETWEEN PROSOCIAL
BEHAVIOURS OF THE CHILDREN AGE 48-72 MONTH WITH THEIR MOTHERS
PROSOCIAL BEHAVIOURS AND PARENTAL ATTITUDES.**

This study was carried out in order to determine the relation between the prosocial behaviours of the 48-72 month old children and the prosocial behaviours and attitudes of their mothers. For this purpose “Personal Information Form” in which demographic information of the sample takes place, “Child Prosocialness Scale- Mother and Teacher Form” which was developed by Bağcı (2015), “Adult Prosocialness Scale-Mother Form” and “Parent Attitude Scale” which was developed by Karabulut-Demir and Şendil were utilized.

The sample of the research consists of 198 preschool children, who study in independent kindergarten and official nursery classes, in the central province of Bursa and the

mothers of these children. The research was carried out with relational scanning model. While choosing the sample the “appropriate sampling” approach, which is one of the “non random sampling” methods, was based on.

Whether the prosocial behaviours of the preschool children differ according to age, gender, preschool education span, the number of siblings, birth order, parental education status, the age of the parents and economic status was surveyed using the “Independent Sample t-Test” and “ One Way Anova” parametric tests. In addition the relation between prosocial behaviours of the preschool children and the prosocial behaviours of their mothers was determined using “Pearson Product Moment Correlation Coefficient”. In order to determine the effects of the parental attitude and adult prosocialness on child prosocialness “Multi Hierarchic Regression” was conducted. The findings of the research revealed that the prosocial behaviours of the preschool children differ on behalf of 60-72 months old children. As a result of the correlation analysis a positive relation was found between the prosocial behaviours of the children and the prosocial behaviours of their mothers. In addition it was concluded that authoritarian attitude, which is one of the parental attitudes, had a significant effect on child prosocialness.

Key words: Prosocial Behavior, Parental Attitude, Preschool Period

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvii
1.BÖLÜM: GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2.Araştırma Soruları	2
1.2.1.Çocukların prososyal davranışlarına yönelik araştırma soruları.	2
1.2.2.Ebeveyn tutumlarına yönelik araştırma soruları.....	2
1.2.3.Yetişkin prososyalliği, çocuk prososyalliği ve anne tutumları arasındaki ilişkiye yönelik araştırma soruları.	3
1.3.Araştırmanın Amacı	3
1.4.Araştırmanın Önemi	3
1.5.Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6.Araştırmanın Varsayımları	4
1.7.Tanımlar.....	4

Prososyal davranış.	4
2. BÖLÜM: LİTERATÜR	5
2.1.Sosyal Gelişim.....	5
2.2.Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim	5
2.3.Sosyal Gelişimle İlgili Kavramlar	6
2.3.1.Benlik.	6
2.3.2. Sosyal uyum.	6
2.3.3.Sosyal olgunluk.	6
2.3.4.Sosyalleşme.	7
2.4.Prososyal Davranışlar	7
2.5.Okul Öncesi Dönemde Prososyal Davranışlar	8
2.6.Prososyal Davranışın Temel Öğeleri.....	8
2.6.1.Özgecilik (Diğergamlık).....	8
2.6.2.Empati.....	9
2.6.3.Perspektif Alma.	10
2.6.4.Sempati... ..	10
2.7. Prososyal Davranışların Alt Boyutları.....	10
2.7.1.Özgeci prososyal davranış.	11
2.7.2.İtaatkar prososyal davranış.	11
2.7.3.Duygusal prososyal davranış.	11
2.7.4.Kamusal prososyal davranış.	11

2.7.5.Gizli ve acil prososyal davranış.....	11
2.8.Prososyal Davranışın Gelişimine Etki Eden Faktörler	11
2.8.1.Biyolojik Faktörler	12
2.8.1.1.Mizaç.	12
2.8.1.2.Yaş.	12
2.8.1.3.Cinsiyet.....	13
2.8.2.Çevresel Faktörler	14
2.8.2.1.Kültür.....	14
2.8.2.2.Akran İlişkileri.	14
2.8.2.3.Eğitim ortamı.....	14
2.8.2.4.Aile.....	15
2.9.Ebeveyn Tutumları	15
2.9.1.Otoriter Tutum.....	16
2.9.2.Demokratik Tutum.	16
2.9.3.Hoşgörülü (İzin Verici) Tutum.....	17
2.9.4.İhmalkar (İlgisiz) Tutum.	17
2.10.İlgili Araştırmalar	17
2.10.1.Yurtiçinde Prososyal Davranış ile İlgili Yapılan Çalışmalar	17
2.10.2.Yurtdışında Prososyal Davranış İle İlgili Yapılan Çalışmalar	21
2.10.3. Yurtiçinde Ebeveyn Tutumu İle İlgili Yapılan Çalışmalar	24
2.10.4. Yurtdışında Ebeveyn Tutumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar.....	26

3.BÖLÜM: YÖNTEM	28
3.1.Araştırmanın Modeli.....	28
3.2.Evren ve Örneklem	28
3.3.Veri Toplama Araçları.....	30
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu	30
3.3.2.Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ).....	30
3.3.3.Yetişkin Prososyallik Ölçeği (YPÖ)	31
3.3.4.Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)	31
3.4.Verilerin Toplanması	32
3.5.Verilerin Analizi	32
4.BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM	34
5.BÖLÜM: TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	52
5.1.Tartışma.....	52
5.1.1.Çocuk prososyalliği ve cinsiyet, yaş, doğum sırası ve kardeş sayısı bulgularına ilişkin tartışma.	52
5.1.2.Çocuk prososyalliği ve okul öncesi eğitim alma durumu bulgularına ilişkin tartışma.	54
5.1.3.Çocuk prososyalliği ile anne-baba yaşı ve anne-baba eğitim durumu ve sosyo-ekonomik düzey bulgularına ilişkin tartışma.	55
5.1.4.Çocuk prososyalliği ve ebeveyn tutumu bulgularına ilişkin tartışma.	56
5.1.5.Çocuk prososyalliği ve yetişkin prososyalliği bulgularına ilişkin tartışma.	58
5.2.Öneriler.....	59

KAYNAKÇA	61
EKLER	76
ÖZ GEÇMİŞ	86

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo

Sayfa

1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklere Göre Dağılımı	28
2. Betimsel İstatistikler.....	34
3. Çocuk Prososyalliği ve Cinsiyete İlişkin t- Testi Sonuçları.....	35
4. Çocuk Prososyalliği ve Yaş Grubuna İlişkin t-Testi Sonuçları.....	36
5. Çocuk Prososyalliği ve Okul Öncesi Eğitim Süresine İlişkin t-Testi Sonuçları	36
6. Çocuk Prososyalliği ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları	38
7. Çocuk Prososyalliği ve Baba Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	39
8. Çocuk Prososyalliği ve Anne Yaşına İlişkin ANOVA Sonuçları	40
9. Çocuk Prososyalliği ve Baba Yaşına İlişkin ANOVA Sonuçları	41
10. Çocuk Prososyalliği ve Kardeş Sayısına İlişkin ANOVA Sonuçları.....	42
11. Çocuk Prososyalliği ve Doğum Sırasına İlişkin t-Testi Sonuçları.....	43
12. Çocuk Prososyalliği ve Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin ANOVA Sonuçları.....	43
13. Anne Tutumları ve Çocuğun Cinsiyetine İlişkin t-Testi Sonuçları.....	44
14. Anne Tutumları ve Anne Yaşına Yönelik ANOVA Sonuçları	45
15. Anne Tutumları ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları.....	47
16. Çocuk Prososyalliğine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları	48
17. Cinsiyet Değişkenine Bağlı Çocuk Prososyalliğine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları.....	49
18. Çocuk Prososyalliği, Yetişkin Prososyalliği ve Ebeveyn Tutumlarına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları.....	50

ŞEKİLLER LİSTESİ*Şekil**Sayfa*

1	Ebeveyn Tutumlarının Sınıflandırılması.....	16
---	---	----

KISALTMALAR LİSTESİ

ETÖ: Ebeveyn Tutum Ölçeği

ÇPÖ: Çocuk Prosoşyalık Ölçeği

YPÖ: Yetişkin Prosoşyalık Ölçeği

ÖPÖ: Öğretmen Prosoşyalık Ölçeği

1.Bölüm

Giriş

Bu bölümde “48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin Prososyal Davranışları ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli çalışmanın amacı, önemi, varsayımları ve sınırlılıkları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

1.1.Problem Durumu

0-6 yaş dönemini içine alan okul öncesi dönem sosyal gelişimin hızlı bir şekilde ilerlediği ve temel sosyal becerilerin kazanıldığı gelişimsel bir süreçtir. Bu süreçte çocuk hem biyolojik hem de kültürel etkenlerle kendi kişiliğini oluşturmaya ve kişiliğini oluştururken toplumsal normlara uyum göstermeye çalışır (Lewis, 2004). Fakat sosyal gelişimi sadece toplumsal uyum olarak nitelendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Çocuk sosyal gelişim sürecinde aynı zamanda kendi başına bir birey olmayı ve kendi karakterini tanımayı da öğrenmektedir (Fazlıoğlu, 2009).

Sosyal gelişim süreci içinde prososyal davranışlar da gelişim göstermektedir. Başkasına veya başkalarına karşı herhangi bir beklenti içinde olmaksızın istendik bir şekilde sergilenen davranışlar prososyal (olumlu sosyal) davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Paylaşımçı olma, yardımda bulunma, işbirliği yapma, tesellide bulunma gibi gönüllük esaslı davranışlar prososyallığın temelini oluşturmaktadır. Toplumsal düzenin sağlanmasında, kişiler arası uyum ve sosyal becerilerin katkı sağladığı düşünüldüğünde; prososyal davranışların bu işleyişe olumlu bir nitelik kazandırdığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle prososyal davranışlar araştırmalara konu olmuş, özellikle erken çocukluk döneminde ortaya çıkan prososyal davranışlar; gelişimsel boyutlu incelemelere zemin hazırlamıştır.

Prososyal davranışlara etki eden pek çok faktör yer almaktadır. Biyolojik ve çevresel faktörlerin etki olduğu prososyal gelişim süreci içinde ebeveyn yetiştirme tutumlarının oldukça etkili olduğu düşünülmektedir. Okul öncesi dönemde özellikle ailesiyle daha sonra da

çevreyle iletişime giren çocuk, gözlemlediklerini ve deneyimlediklerini davranışlarına yansıtmaktadır. Bu nedenle anne-baba ve çocuk arasındaki etkileşim, ailenin çocuğa karşı takındığı tutum ve davranışlar prososyal davranışlar üzerinde etkili olabilmektedir.

1.2.Araştırma Soruları

1.2.1.Çocukların prososyal davranışlarına yönelik araştırma soruları.

1. Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları yaşa göre farklılaşmakta mıdır?
3. Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları okul öncesi eğitim süresine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Okul Öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları anne-baba eğitim durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
5. Okul Öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları anne-baba yaş durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
6. Okul Öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları kardeş sayısı ve kardeş sırasına göre farklılaşmakta mıdır?
7. Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?

1.2.2. Ebeveyn tutumlarına yönelik araştırma soruları.

1. Annelerin tutumları çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmakta mıdır?
2. Annelerin tutumları annenin yaşına göre farklılaşmakta mıdır?
3. Annelerin tutumları eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

1.2.3.Yetişkin prososyalliği, çocuk prososyalliği ve anne tutumları arasındaki ilişkiye yönelik araştırma soruları.

1. Yetişkin prososyalliği ve çocuk prososyalliği arasında ilişki var mıdır?
2. Çocuk prososyalliği ve anne tutumları arasında ilişki var mıdır?
3. Öğretmenlerin ve annelerin çocuk prososyalliğine ilişkin cevapları arasında ilişki var mıdır?

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi eğitime devam eden 48-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile annelerinin ebeveyn tutumları ve prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca cinsiyet, yaş, okul öncesi eğitim süresi, anne-baba eğitim durumu, sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenler açısından da araştırma sonuçları incelenmiştir.

1.4.Araştırmanın Önemi

Sosyal davranışların temel öğelerinden biri olan prososyal (olumlu sosyal) davranışlar herhangi bir karşılık beklemeden veya bir beklentiye sahip olmadan içten gelerek yapılan olumlu davranışlardır. Prososyal davranışlar toplum içerisindeki işleyişe pozitif yönde katkı sağlar. 1990'lı yıllarda incelenmeye başlanan prososyal davranışların temelinde hem genetik hem de çevresel faktörlerin etkili olabileceğini ortaya koyan araştırmacılar okul öncesi eğitimin de prososyal davranışlar üzerinde büyük bir rolü olduğunu ortaya koymaktadır. Özcan (2017) çalışmasında 60-72 aylık çocukların prososyal davranışları ile duygu düzenleme becerileri arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka çalışmada Özer (2016) empati eğitim programının çocukların empatik becerilerine ve prososyal davranışlarına olan etkisini incelediği çalışmasında empati eğitim programının çocukların prososyal davranışlarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur. Yapılan çalışmalarda ebeveyn tutumları ile prososyal davranışlar arasındaki ilişkiyi inceleyen herhangi bir

çalışmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının ne düzeyde olduğunun ve annelerinin ebeveyn tutumları ile prososyal davranışları arasında ilişki olup olmadığının tespit edilmesi ile okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının ne şekilde desteklenmesi gerektiğinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu araştırma ile okul öncesi eğitime devam etmekte olan 48-72 aylık çocukların annelerinin ebeveyn tutumları ve prososyal davranışları ile çocuklarının prososyal davranışları değerlendirilmiş, annelerin ebeveynlik tutumları ile çocuklarının davranışları arasındaki ilişki incelenmiş ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Bursa İli Osmangazi, Nilüfer ve Yıldırım ilçesindeki resmi anaokulu ve anasınıflarına devam eden 198 çocuk ve onların ebeveynleri ile sınırlıdır.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılım gösteren annelerin ve öğretmenlerin araştırma sorularını içtenlikle yanıtladığı varsayılmıştır.

1.7. Tanımlar

Prososyal davranış. Herhangi bir karşılık beklemeden yapılan yardımda bulunma, paylaşma, işbirliği kurma gibi davranışlara prososyal davranış denir (Eisenberg, 2003).

Ebeveyn Tutumu. Ebeveynlerin çocuklarına karşı göstermiş oldukları demokratik, otoriter, koruyucu ve hoşgörülü olma gibi kollara ayrılan yetiştirme biçimleridir (Baumrind, 1971).

Okul Öncesi Eğitim: 0-6 yaş aralığındaki çocukları gelişimsel olarak takip etmeyi ve geliştirmeyi amaçlayan, çocuklara akıl yürütme becerileri kazandırmak ve yaratıcılıklarını desteklemelerine olanak sağlayan süreçtir (Başal, 2013).

2. Bölüm

Literatür

Büyüme, olgunlaşma ve hazırbulunuşluk süreçlerinin sonucunda gerçekleşen gelişim, doğumdan ölüme kadar uzanan fizyolojik değişimler olarak nitelendirilir. Gelişimin en hızlı olduğu dönem erken çocukluk dönemidir. Bu dönemde çocukların bilişsel, fiziksel ve dil gelişimi hızlı bir biçimde ilerler. Çocuk bu süreçte kendini ve çevresini tanıyarak davranış geliştirmeye başlar. Prososyal davranış olarak nitelendirdiğimiz davranışlar da erken çocukluk döneminde kendini göstermeye başlar. Çocuk çevreyle olan etkileşimlerini biyolojik yapısının getirdiği olgularla sentezleyerek prososyal davranışlarının temelinin atmaya başlar. Çocuklarda bu temelin oluşumu sosyal gelişim sürecinin niteliğine bağlıdır (Bayhan & Artan, 2007; Santrock, 2016).

2.1.Sosyal Gelişim

Bütün bireyler doğumdan itibaren çevreye ve bu çevrenin içerisindeki sosyal ortamlara uyum gösterme çabası ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Gelişim süreci boyunca gösterilen bu uyum becerisi sürekli bir şekilde artmaya devam etmektedir. Zaman içerisinde olaylara karşı benimsenen tavırlar, düşünceler ve tepkiler değişime uğrayıp sosyal yargı ve değerlerle paralellik göstermektedir (Çimen, 2000). Bu bağlamda içinde yaşanılan topluma ve bu toplumun ortak yargılarına, beklentilerine uyum gösterebilme becerisinin birey tarafından özümsemesi sürecine sosyal gelişim denir. Bir başka deyişle sosyal gelişim, bireyin çevresi tarafından kabul görecektir şekilde davranışlar sergilemeyi öğrenme becerisidir (Fazlıoğlu, 2009).

2.2.Okul Öncesi Dönemde Sosyal Gelişim

Çocukların sosyal çevreye uyum sağladıkları ve sosyal yeterlilikleri büyük bir oranda kazandığı okul öncesi dönemde sosyal gelişim, diğer gelişim alanlarıyla bütünlük gösterir ve çocuğun bir birey olarak toplum içerisinde var olmasına yardımcı olur (Bilgin, 1996;

Cüceloğlu, 2014). Sosyal gelişim aynı zamanda sosyalleşme sürecini ifade etmektedir. Doğumdan itibaren başlayan ve yaşam boyu devamlılık gösteren bu sosyalleşme sürecinde birey, çevresindeki diğer bireylerle olan ilişkilerini geliştirerek, içinde bulunduğu sosyal birimin kurallarını benimsemeyi öğrenir (Başal, 2012). Bu sosyalleşme süreci, bebeğin çevre ile etkileşim kurup tepki ortaya koymasıyla başlar. İlk çocukluk yıllarında ise deneyimlerle pekişme gösteren sosyalleşme süreci, çocuğa sunulan imkanlar ve çocuğun potansiyeliyle birleşerek sosyal gelişimin temelini oluşturur. Çocuğun sosyal gelişiminde inişler ve çıkışlar olabilir; bu bağlamda hem eğitimcilerin hem de ebeveynlerin çocuğun sosyal gelişimiyle ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Aral, Baran, Çimen & Bulut, 2000; Yavuzer, 2012).

2.3.Sosyal Gelişimle İlgili Kavramlar

2.3.1.Benlik. Bireyin kendiyile ilgili öz değerlendirmesini ifade eden benlik kavramı “Ben kimim?” sorusunun cevabı niteliğindedir. Kişinin farkında olduğu kabiliyetleri, ilgileri, görüşleri ve hayalleri gibi kişisel olguların kendisinde oluşturduğu sosyal yapıyı ortaya koyar (Aral, Baran, Çimen & Bulut, 2000). Benlik kavramı bireyde doğumdan sonra gelişmeye başlar ve gelişmesinde çevresel faktörlerin etkisi oldukça fazladır. Özellikle erken çocukluk döneminde anne-baba tutumları, okul ve akran çevreleri benlik saygısının oluşmasında önemli rol oynamaktadırlar (Frisby & Tucker, 1993).

2.3.2. Sosyal uyum. Sosyal uyum, bireyin içinde bulunduğu grup içerisinde kendisini diğer bireylere aktarabilme ve uyum gösterebilme becerisini ifade eder. Bir çocuk hem kendi akran gruplarıyla hem de yetişkinlerle olumlu iletişim kurup uyum gösterebiliyorsa sosyal çerçeveden bakıldığında uyumlu sayılır (Yavuzer, 2012).

2.3.3.Sosyal olgunluk. Bireyin yaş grubu itibariyle gösterdiği davranışların toplumsal düzenle olan uyumuna sosyal olgunluk denir. Bir çocuğun sosyal olgunluk düzeyinde davranışlar sergileyebilmesi anne-babasıyla olan olumlu ilişkilerle ve toplumsal normları benimsemesiyle mümkündür. Çocuğun sosyal olgunluk sahibi bir birey olabilmesi için

toplumsal değişimleri karmaşık sorunları çözebilecek bir zihinsel yapıya; ayrıca bu süreçte kuracağı iletişim becerilerinin sağlıklı olabilmesi için dil gelişimini tamamlamaya ihtiyacı vardır. Birbiriyle bütünlük gösteren bu süreçler tamamlandığında başarılı bir sosyalleşme süreci ortaya çıkacaktır (Oktay, 2004).

2.3.4.Sosyalleşme. Sosyalleşme süreci doğumla birlikte başlar ve toplumun kurallarına, değerlerine uyum sağlamayı öğrenme becerisini ifade eder. Çocuk bu beceriyi kazanırken ailesiyle olan ilişkilerini kendisine model alır. Çocuk edindiği deneyimlerle kendini sosyal süreçlere daha hazır hisseder ve sosyal gelişim temelinin daha sağlam bir şekilde oluşmasını sağlar. Sosyalleşme sürecinde okul öncesi dönem oldukça önem taşımaktadır. 3 yaşından itibaren ailesinden yavaş yavaş kopan ve arkadaşlarıyla da paylaşımında bulunmaya başlayan çocukların okul ortamı da sosyal gelişim açısından oldukça önem taşımaktadır. Çocuğun oyunlar aracılığıyla arkadaşlarıyla kurduğu olumlu ilişkiler, öğretmenin çocuk ile arasındaki iletişimin kuvveti, çocuğun ilgi ve yeteneklerinin fark edilmesi sosyal gelişimin temelinin sağlam olmasını sağlayacaktır (Kağıtçıbaşı, 1999; Moschis- George, 1985).

2.4.Prososyal Davranışlar

Olumlu sosyal davranış diye de bilinen prososyal davranışlar bir bireyin herhangi bir mecburiyet hissetmeden başka bir bireyin yararına olacak şekilde yaptığı davranışları ifade etmektedir (Eisenberg, 2003). Krebs (1982), prososyal davranışı başkasının iyiliği için kişinin kendi faydasına olabilecek bir durumdan vazgeçmesi olarak açıklamıştır. Flouri ve Sarmadi (2016) prososyal davranışları bir karakter özelliği olarak tanımlamıştır. Choi (2005), başka birine yardımda bulunma, onunla alakalı olma gibi yarar sağlayacak davranışları prososyal davranış olarak nitelendirmiştir (Dereli, 2008). Freedman, Sears ve Carlsmith (1976), karşılık beklemeden yapılan yardımlaşmaların prososyal davranış olarak kabul edilebileceğini, çıkar gözetilerek yapılan yardımların ise prososyal davranış olarak kabul edilemeyeceğini

belirtmişlerdir. Prososyal davranışlar birey-toplum ilişkisini güçlendirir ve bu ilişkinin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesini sağlar. Prososyal davranışlar empati, özgecilik, paylaşmak, yardım etmek ve işbirliği yapmak gibi temel etmenlerden oluşmaktadır (Özdemir, 2010).

2.5.Okul Öncesi Dönemde Prososyal Davranışlar

Çocuğun sosyal deneyimlerini ilk kazandığı yer olan ailede, anne ve babanın çocuğuyla olan iletişimi, çocuğa karşı davranışları, tavır ve tutumları sosyal gelişim üzerinde oldukça etkilidir. Model alma yoluyla bu davranışları içselleştiren çocuk, çevresindeki akranlarının da etkileriyle kendi davranış ve tutumlarını oluşturmaktadır. Aile ve akran gruplarının çocukta bıraktığı yaşantısal izler, çocuğun sosyal davranışlarının özgecilik, paylaşma, yardımsever olma gibi olumlu sosyal davranışlar veya saldırganlık gibi olumsuz sosyal davranışların ortaya çıkmasına da büyük bir oranda etki etmektedir (Başal, 2012). Büyümenin en hızlı olduğu dönem olan okul öncesi dönemde gelişim pek çok farklı şekilde görülmektedir. Bireyin toplumsal yaşamda başarılı ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi ve bu süreci devamlı hale getirebilmesi için prososyal davranışlar geliştirmesi gerekmektedir (Kumru, Carlo & Edwards, 2004).

2.6.Prososyal Davranışın Temel Öğeleri

2.6.1.Özgecilik (Diğergamlık). Prososyal davranışların ortaya çıkış sürecinde iki temel etken yer almaktadır. Bunlar gönüllü ve istekli olmaktır. Başkalarına yardım etmek ve bu süreçte hiçbir karşılık beklemeden, tamamıyla başkasına fayda sağlamak amacıyla gerçekleştirilen davranışlar özgeci davranış olarak nitelendirilmektedir (Bar-Tal, 1976). Özgecilik kavramı üzerine bugüne kadar farklı tanımlar ortaya konulmuştur. Mateer (1993), bir bireyin başka bir bireye karşı gerçekleştirdiği, karşıdaki bireye yarar sağlayan ve karşılık beklenmeden gerçekleştirilen davranışlar olarak tanımlamıştır. Batson (2014) ise iki farklı özgecilik ayırımından bahsetmiştir. Bunlardan birincisini benmerkezci özgecilik olarak ifade etmiş; diğeri ise başkasına göre özgecilik olarak belirtmiştir. Benmerkezci özgecilik kişinin

başkasına yardım ederken kendi çıkarlarını da düşündüğü bir davranış biçimini temsil ederken, başkasına göre özgecilik tamamen karşıdaki kişinin yararını düşünerek ortaya konulan davranış biçimini yansıtmaktadır.

Özgecilik toplumsal açıdan önemli bir olgu niteliği taşımaktadır. İnsanların birbirlerine karşılık beklemeden yardım etmeleri, sosyokültürel olarak kuvvetli bir yapı oluşturacaktır. Bu yapının oluşmasında özgeci davranışların öğrenilerek ortaya konduğu göz önüne alınırsa karşılıklı olumlu ilişkilerin ve etkili iletişim becerilerinin özgeci davranışlarının oluşumunda etkin rol aldığını söyleyebiliriz. (Schroeder, Penner, Dovidio & Piliavin, 1995). Özgecilik amacı içten gelerek, kendimiz dışında başka bireylerin de gereksinimleri gözetilerek istekli ve gönüllü bir şekilde gösterilen davranışlardır (Kumru, Carlo & Edwards, 2004).

2.6.2. Empati. Bir kişinin başkalarının hissettiklerini ve başkalarının düşüncelerini anlamak amacıyla kendisini karşıdaki kişinin yerine koyarak duyguları anlamlandırmasına empati denir (Clarke, 2003).

Hoffman (2000), empatiyi bireyin kendi duygularını rafa kaldırıp başkalarının duygularıyla daha yoğun bir şekilde ilgilenmesi olarak tanımlamıştır.

Davis (1983)'e göre empati kurma sürecinde etkili olan dört basamak vardır. Bu süreçteki ilk basamak kendi düşünme biçimini başkasının düşünme biçimine benzetmek anlamına gelen *perspektif almadır* (Hatcher, Nadeau, Walsh, Reynolds, Galea & Marz, 1994). İkinci basamak ise başkasının duygularına empatik bir ilgi duymayı ifade eden *sempatidir*. Kişinin empati geliştirmesi gereken durum içinde olayı sanki kendisi yaşıyormuşçasına dahil olduğu süreç olan *hayali katılım* da üçüncü basamağı temsil etmektedir. Son basamak ise birey empati kurup karşıdakinin durumunu anladığında ortaya çıkan *kişisel gerilimdir* (Davis, 1983).

Empatinin gelişebilmesi dil ve bilişsel gelişimle bağlantılıdır. Bireyin öncelikle duyguları tanınması, davranışları yorumlaması ve bunları ifade edici dil yardımıyla ortaya koyabilmesi empati kurabilmesini sağlayan önemli değişkenlerdir. Ayrıca empatik beceriler üzerinde bireyin mizaç özellikleri ve deneyimlerinin de oldukça önemli bir etkisi vardır (Dökmen, 2013; Eisenberg, Guthrie, Murphy, Shepard & Cumberland, 1999, Gander & Gardiner, 2001).

2.6.3.Perspektif Alma. Perspektif alma kavramı empati ve sempati becerilerinin kullanılmasına olanak tanıyan bir ön basamak olarak düşünülebilir. Başkalarının ruh hallerini algılama ve içlerindeki buldukları sıkıntılı durumu anlama olarak ifade edilen perspektif alma becerileri prososyal davranışların gelişimine etki etmektedir (Eisenberg, Fabes & Griese, 2011; Spinrad, 2007).

2.6.4.Sempati. Empati ve sempati kavramları birbirine çok karıştırılsa da aslında birbirlerine zıt kavramlardır. Empatik bir süreçte birey duruma karşı objektif bir tutum sergiler. Empatide daha çok karşısındakini anlama çabası göze çarpmaktadır. Fakat sempati becerisi taraflı bir bakış açısı sergilemektir. Sempatide karşıdaki bireyi anlamaktan çok, duyguların da etkisiyle katılım söz konusudur. Kişinin bireysel farkındalığı azalırken başkasına duyduğu farkındalık artış gösterir. Sempati davranışı bireyin karşısındaki insana yardım etme isteğini artırır ve prososyal davranış gelişimini etkiler (Dökmen, 2013; Eisenberg, 2000; Wispe, 1986).

2.7. Prososyal Davranışların Alt Boyutları

Carlo ve Randoll (2002), prososyal davranışları özgeci, itaatkar, duygusal, kamusal, gizli ve acil olmak üzere beş farklı boyutta tanımlamıştır.

2.7.1.Özgeci prososyal davranış. Herhangi bir şekilde karşılık beklemeden, tamamen başkasına faydalı olmak sağlamak amacıyla başka bir bireye yardımda bulunma özgeci boyutu ifade eder (Altıntaş & Bıçakçı, 2017).

2.7.2.İtaatkar prososyal davranış. Yardımlaşmanın başka birisi aracılığıyla yapıldığı davranışlar itaatkar prososyal davranış olarak belirtilir. Bireyin kendi karar verdiği değil, kendisinden istekte bulunulduğu gönüllü bir şekilde yardım göstermesi itaatkar prososyal davranışı ifade eder (Carlo, Hausmann, Christiansen & Randall, 2003).

2.7.3.Duygusal prososyal davranış. Duyguların yardım etme davranışı üzerinde etkili olduğu boyuttur. Yardımda edilecek kişi ve kişinin durumu yardımda bulunacak olan bireyin duygularını harekete geçiriyorsa ve yardım etme isteği uyandırıyorsa duygusal prososyal davranış biçiminin etkili olduğunu ortaya koyar (Altıntaş & Bıçakçı, 2017).

2.7.4.Kamusal prososyal davranış. Yardımda bulunma davranışının başka birinden onay alma ve saygınlık görme amacıyla yapıldığı durumlar bu boyutun temelini oluşturur. Bu davranış türünde yapılan davranışları başkalarına gösterme çabası ön plana çıkar (Carlo & Randoll, 2002).

2.7.5.Gizli ve acil prososyal davranış. Bu davranış biçimi yapılan yardımların gizli bir şekilde yapıldığını ifade eder. Yapılan iyiliği başkalarına gösterme çabası güdülmez. Acil ve önemli durumlarda gizli bir şekilde başkalarına yapılan yardımları ifade eder (Carlo, Hausmann, Christiansen & Randall, 2003).

2.8.Prososyal Davranışın Gelişimine Etki Eden Faktörler

Prososyal davranışların küçük yaşlardan itibaren görülmeye başlaması genetik faktörlerin prososyal davranışlar üzerinde etkili olabileceğini düşündürmüştür. Yapılan araştırmalar prososyal davranışlara etki eden faktörleri biyolojik ve çevresel faktörler olarak sınıflandırmıştır. Mizaç, yaş ve cinsiyet biyolojik faktörler içerisinde yer alırken; aile, akran

ilişkileri, eğitim ortamı ve kültür özellikleri çevresel faktörleri temsil etmektedir (Bağcı, 2015).

2.8.1. Biyolojik Faktörler

2.8.1.1. Mizaç. Bireyin genetik olarak taşıdığı duygu ve davranışlarındaki değişimler ve farklılıklar mizaç olarak nitelendirilmektedir. Sıkılgan davranışlar göstermek, içe kapanık olmak, utangaç olmak, çabuk sinirlenmek vb. davranışlar sonradan kazanılmayan ve doğumla birlikte var olan davranışlardır (Rothbart, Ahadi & Evans, 2000). Çocukların mizaç özellikleri üzerinde anne-baba oldukça etkilidir. Anne ve babanın mizaçlarıyla çocuklarının mizaç özellikleri arasında genetik kazanımlarla bağdaştırabilecek benzerlikler görülebilir. Sinirli bir yapıya sahip bir babanın çocuğunun da sinirli bir yapıya sahip olması veya içe kapanık bir annenin çocuğunun da içe kapanık davranışlar sergilemesi mizacın genlerle açıklanabileceğini göstermektedir (Muris & Ollendick (2005).

2.8.1.2. Yaş. Prososyal davranışlar çocukların büyüme süreçleriyle doğru orantılı bir şekilde gelişme gösterir. Gelişim sürecinde olgunlaşan çocuk davranış değişimleri göstermeye başlar ve bu davranış değişimleri sosyalleşme süreciyle paralel olarak çocuğun sosyal becerilerini arttırarak prososyal davranışların gelişimine dayanak oluşturur (Avcıoğlu, 2007; Fabes, Carlo, Laible & Kupanoff 1999).

Araştırmacılar yaş ve prososyal davranışlar arasındaki ilişki üzerine birbiriyle çelişen birtakım çalışmalar ortaya koymuşlardır. McGinley ve Carlo (2007), yaş ve prososyal davranışın birbirini etkilemediğini belirtmişlerdir; ancak Aktaş ve Güvenç (2006), yaş faktörünün prososyal davranış üzerinde etkili olduğu ortaya koymuşlardır.

Hoffman (1982), bebekler ve çocuklardaki prososyal gelişim sürecini dört seviyeli bir kuramsal modelle açıklamıştır. Birinci seviyede yenidoğan bebekler *evrensel empati* denilen

davranışı sergilemektedirler. Bunun en güzel örneği yenidoğan bebeğin yanında birisi ağladığı zaman tepkisel bir ağlama davranışı göstermesidir (Martin & Clark, 1982).

Bebekler birinci yıllarında *benmerkezci empatik acı* seviyesine gelirler. Bu aşamada bebekler karşılarındaki kişinin acısını hissettiklerinde kendilerini bu durumdan soyutlayarak rahatlatmaya çalışmaktadırlar. İkinci yılların ilk aşamalarında *yarı benmerkezci empatik acı olarak* isimlendirilen seviyede bebekler karşısındakinin sıkıntılı durumuna sarılarak, öperek vb. fiziksel temaslarla destek olmaya çalışırlar. İkinci yılın ilerleyen evrelerinde ise bebekler artık *uygun empatik acı* evresine geçerler. Bu evrede dil gelişiminin de etkisiyle empatik ve sempatik becerileri de gelişen bebek karşısındakileri anlamaya çalışır ve benmerkezci davranışları azalmaya başlar (Bağcı, 2015; Zahn-Waxler & Radke-Yarrow, 1982).

Yapılan araştırmalar sonucunda prososyal davranışların yaş arttıkça daha belirgin bir şekilde gözlemlendiği sonucu kabul edilmiştir (Eisenberg & Fabes, 1998; Fabes, Carlo, Kupanoff & Laible, 1999).

2.8.1.3.Cinsiyet. Geçmişten günümüze dek kızlar ve erkekler toplumsal normlar, sosyolojik ve kültürel yapılar gereği farklı cinsiyet özellikleri göstermektedirler. Kız ve erkeklere dayatılan birtakım cinsiyet kalıp yargıları prososyal davranışların gelişimi üzerinde de etkili olabilmektedir. Özellikle erken çocukluk döneminde cinsiyete bağlı renk ve oyuncak seçimleri, ilerleyen yaşlarda ise kızların daha duygusal ve evcimen yetiştirilip erkeklerin ise daha özgür ve sert bir yapıda yetiştirilmeleri bireylerin davranışlarına yön verebilmektedir. (Trawick-Swith, 2013). Toplum içerisinde kız ve erkeklere yüklenen bu davranış özelliklerinin, empati gösterme veya yardımlaşma gibi sosyal davranışların kadınlar tarafından daha çok gösterilmesi beklenmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmalara bakıldığında; Eisenberg ve Lennon (1983), yaptıkları araştırmada kadınların erkeklerden daha fazla empatik özellikler taşıdığını ortaya koymuşlardır. Altay ve Güre (2012), tarafından

yapılan bir başka araştırmada ise kız çocuklarının daha paylaşımcı ve işbirlikçi bir yapıya sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

2.8.2.Çevresel Faktörler

2.8.2.1.Kültür. Her kültür kendi içindeki birtakım normlar barındırır ve birçok kültürde toplum içinde olumlu ve olumsuz kabul edilen davranış kalıpları mevcuttur. Bir toplumun nitelikleri, geçmişten günümüze değin barındırdığı değerleri bu davranış kalıplarının oluşmasında oldukça etkilidir (Özdemir, 2010). Prososyal davranışlar her kültürde farklılık gösterse de yardımlaşma, paylaşımda bulunma gibi prososyal davranışlar birçok kültürde toplumdaki beklenen ortak davranış biçimleridir. Ve bu davranış biçimleri yetişkinlerin yol gösterici ve örnek model oluşturmasıyla erken yaşlarda çocuklara kazandırılmaya çalışılır (Grusec, Davidov & Lundell, 2004).

2.8.2.2.Akran İlişkileri. Akran grupları içerisinde edinilen kazanımlar ve tecrübeler prososyal davranışların gelişiminde önemli rol oynar. Çocuğun akranlarıyla kurduğu ilişkiler yetişkinlerle kurduğu ilişkiden daha gerçekçi ve sağlıklıdır. Kendisiyle aynı sosyal statüye sahip olan akranıyla eşit bir düzeyde ilerleyen sosyalleşme sürecinde karşılıklı olarak paylaşmayı, işbirliği yapmayı, empati kurmayı öğrenen çocuğun olumlu sosyal davranışlarının gelişimini desteklenecektir (Bağcı,2015; Toy, 2006).

2.8.2.3.Eğitim ortamı. Bireyin sosyal davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden birisi de eğitim ortamıdır. Özellikle okul öncesi dönemde oluşturulan sağlıklı eğitim ortamları çocuğun hem kendini tanıması hem de diğer akranlarıyla işbirliği içinde olmasına olumlu yönde katkı sağlamaktadır (Yazgan-İnanç, Bilgin & Kılıç- Atıcı, 2015).

Okul öncesi eğitim kurumları programa dayalı bir şekilde çocukların akran ilişkilerini geliştirmeyi, onların iletişim becerilerini destekleyerek sosyalleşmelerini ve toplumla olan ilişkilerini güçlendirmelerini sağlamaktadır (Oktay, 2004). Okul öncesi eğitimde çocuğun

sosyalleşmesi ve prososyal davranışların da gelişiminde etkili olan bir diğer faktör öğretmendir. Çocukların gelişimsel ve bireysel özelliklerinin farkında olan, çocukla doğru ve sıcak bir iletişim kuran; akran ilişkilerinde destekleyici ve yönlendirici olan bir öğretmen, yaptığı etkinliklerle ve davranışlarıyla çocuklara yardımlaşmayı, işbirliği yapmayı paylaşmayı aşılardan bir öğretmen prososyal davranışların gelişiminde önemli bir rol oynayacaktır (Pianta & Schulman, 2004).

2.8.2.4.Aile. Çocuğun sosyalleşmeye başladığı ilk ortam ailedir. Anne-babanın çocuğun davranışlarına model olması, davranışlara karşı takındıkları tutumlar, ödül-ceza yaklaşımları gibi pek çok değişken prososyal davranışların gelişiminde etkili olmaktadır. Bu bağlamda anne babaların yetiştirme tutumları da oldukça önem taşımaktadır (Carlo, Fabes, Laible & Kupanoof, 1999; Yavuzer, 2012).

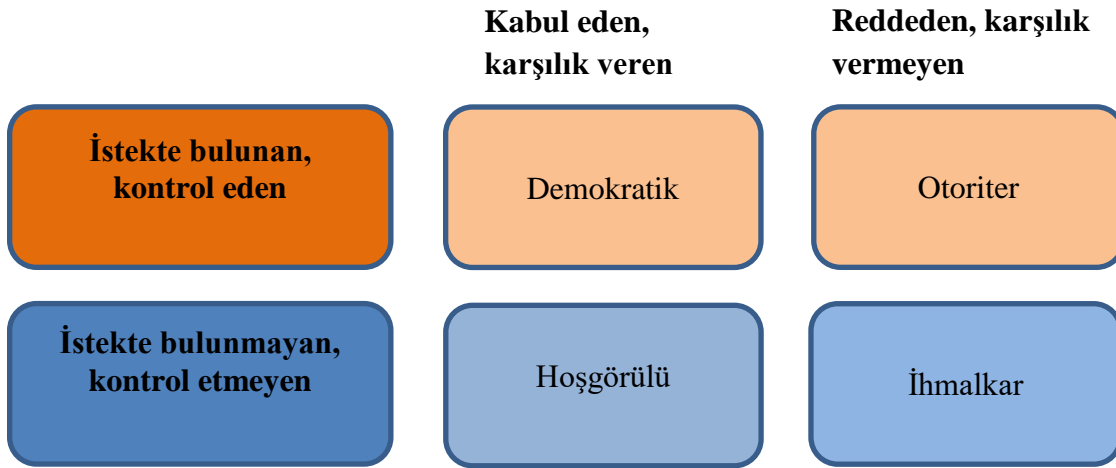
2.9.Ebeveyn Tutumları

Ebeveynler çocukları dünyaya geldiğinde zihinlerinde farklı yol haritaları çizerler. Anne-babalar çocuğunun sahip olmasını istediği bazı düşüncelere sahiptirler. Her anne baba nasıl bir çocuğu olmasını istiyorsa çocuğuna bu doğrultuda yön vermeye çalışır. Kimi zaman pekiştireçler kullanır, kimi zaman disiplin yöntemlerine başvurur. Kendi beklenti ve amaçlarına uygun bir çocuk yetiştirmek isteyen ebeveynler farklı tutumlar geliştirir. Kimi ebeveyn pekiştireçler kullanır, kimi ebeveyn çocuğunu disiplin altında tutmaya çalışır. Kullanılan bu farklı metotlar, kültürel durumlara, değer yargılarına, bulunulan çevrenin koşullarına ve çocuğun akran gruplarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu değişkenlerin farklı olması da anne-babaların kendi çocuk yetiştirme tutumlarını oluşturmalarını sağlar. Yapılan araştırmalar uygulanan farklı çocuk yetiştirme tutumlarıyla ilgili farklı görüşler ortaya çıkartmıştır. Baumrind'e göre ebeveynler çocuklarına karşı aşırı cezadan kaçınmalı, şefkatli olmalı, çocuklarıyla yakın bir ilişki kurmalı ve belli başlı kurallar koymalıdır. Bu bağlamda Baumrind dört farklı ebeveyn tutumundan söz etmektedir (Baumrind, 1971).

Şekil 1’de görülen dört tipi anne-baba tutumu kabul-tepki ve istek-kontrol boyutlarının kesişimini ifade etmektedir (Maccoby & Martin, 1983).

Şekil 1

Ebeveyn tutumlarının sınıflandırılması (Santrock, 2016).

2.9.1.Otoriter Tutum. Bu tutum çocukları baskılayıcı, sınırlayıcı ve anne babanın kurallarına koşulsuz bir şekilde uymaya zorlayıcı bir tutumdur. Otoriter veya bir başka deyişle baskıcı ve sıkı tutuma sahip anne babalar çocuklarına bazı kesin ve değiştirilemez kurallar koyarlar ve çocukları kendi inşa ettikleri bu kalıbın içinde kalmaya zorlarlar. Bu kalıbın dışına çıktığında ise hemen çocuğa uyarıda bulunulur ve bu uyarı fiziksel bir cezayı da barındırabilmektedir (Santrock, 2016; Yörükoğlu, 2004).

Otoriter bir aile yapısına sahip anne babaların çocuklarıyla olan iletişimleri çok zayıftır. Problemler konuşularak değil, cezalarla, çocuğu isteklerinden veya ihtiyaçlarından mahrum bırakmayla çözülür. Baskıcı bir tutumla yetiştirilen çocuklar genellikle kaygılı ve mutsuz bir seyir göstermektedirler (Armer, 2003; Neal, Frick & Harbury, 2001).

2.9.2.Demokratik Tutum. Bu tutumda anne babalar kuralları çocukla birlikte koyarlar ve sınırları belirlerler. Çocuğa karşı şefkatli ve duyarlı olan anne babalar çocuğu

bağımsızlığa hazırlarlar. Çocuk ve aile arasındaki iletişim oldukça kuvvetlidir. Sorunlar, hatalar ve kurallar konularak çözümlenir.

Ebeveynleri demokratik olan çocuklar, kendi başına karar alabilen, özgüvenli sosyal becerileri yüksek, sorumluluk duyguları yüksek bireyler olurlar (Baumrind, 1972 ; Erwin, 1993).

2.9.3.Hoşgörülü (İzin Verici) Tutum. Hoşgörülü tutuma sahip anne babalar çocuklarıyla birebir ilgilenirler, fakat kontrol ve kurallar yok denecek kadar azdır. Çocuklarının isteklerini sorgusuzca kabul ederler; çocuk her zaman kendi istekleri doğrultusunda hareket eder (Sümer, Gündoğdu & Helvacı, 2010).

Geç anne olmuş veya tek çocuğa sahip ailelerde görülebilen hoşgörülü tutum sonucu çocuklar benmerkezci davranışlar gösterebilirler. Akran ilişkilerinde de her istediğini kabul ettirmek isteyen çocuk sosyal ortamında reddedilmeyle karşı karşıya kalabilir (Yörükoğlu, 2004).

2.9.4.İhmalkar (İlgisiz) Tutum. İhmalkar tutuma sahip anne babalar çocuklarına karşı herhangi bir sorumluluk hissetmezler. Çocuğun davranışlarıyla ve kararlarıyla ilgilenmezler. Bu tutumda yetişen çocuklar anne babalarının sevgisinden şüpheye düşebilir ve sevgisiz kalan çocuk yanlış arkadaşlıklar kurabilir, okuldan kaçma gibi davranışlar gösterebilir (Maccoby & Martin, 1983).

2.10.İlgili Araştırmalar

2.10.1.Yurtiçinde Prososyal Davranış ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Bağcı (2015), çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirliklerini incelediği çalışmasında durum tespiti yapmak amacıyla çocuk ve anne-baba prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Aydın ilinde bağımsız anaokulları ve

resmi anasınıflarından 200 okul öncesi dönem çocuğu ve bu çocukların anne-babaları ile öğretmenleri araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırma bulguları kardeş sayısının çocukların prososyal davranış puanlarında farklılık olduğunu ortaya koymuştur. Kardeşi olmayan çocukların bir ve daha fazla kardeşi olan çocuklara göre prososyal davranış puanlarının düşük olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma sonuçları, hem anne hem de baba prososyal davranışları ile çocuk prososyal davranışları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Yoleri ve Seven (2014), okul öncesi dönem çocuklarının yaş ve cinsiyet değişkenine göre prososyal davranışlarını öğretmen görüşlerine dayalı olarak incelemiştir. Uşak ilinde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 53 kız ve 63 erkek çocukla yürütülen çalışmada “Olumlu Sosyal Davranış Değerlendirme Ölçeği” kullanılmıştır. Uygulanan Mann Whitney U testi sonucunda kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha prososyal oldukları sonucuna ulaşmışlar fakat yaş değişkenine bağlı herhangi bir farklılığa rastlamamışlardır.

Uzmen ve Mağden (2002), yaptıkları deneysel çalışmada 6 yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitaplarından etkilenip etkilenmediğini ortaya koymaya çalışmışlardır. Bu araştırma sonucunda kız çocuklarının yardımsverlik boyutunda erkek çocuklarının da paylaşma boyutunda resimli çocuk kitaplarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yardımseverlik ve paylaşma davranışlarının çocuğun doğum tarihi, anne-baba yaşı, okul öncesi eğitim süresi, ve kardeş sayısına göre değişim göstermediği görülmüştür.

Duru (2002), öğretmen adaylarıyla yaptığı araştırmasında empati ve yardım etme prososyal davranışları arasındaki ilişkiyi incelemiştir ve empati puanı yükseldikçe yardım etme puanının da yükseldiği görülmüştür. Aynı araştırma sonuçlarına göre empati ve yardım etme

davranışlarının cinsiyete göre herhangi bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. .
puanları arttıkça yardım etme davranışının da arttığı görülmüştür.

Aktaş ve Güvenç (2006) 11-16 yaş grubundaki kız ve erkek ergenlerin saldırganlık düzeyleri ve prososyal davranışlarını akran ve aile ilişkileri bağlamında incelemiştir. Araştırma sonucunda Empati eğitiminin empatik davranışları yordama durumunu inceleyen Kahraman (2007), okul öncesi eğitim kurumuna giden 5-6 yaş aralığındaki 51 çocukla çalışmıştır. Deney grubuna haftada üç gün empati eğitimi verilmiştir. Empati eğitiminden sonra çocukların davranışları çeşitli duygu durumlarını gösteren fotoğraf ve hikayelerle ölçülmüştür. Araştırma sonucunda empati eğitiminin okul öncesi dönem çocuklarında empatik becerileri olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Öğretmen adaylarının olumlu sosyal ve saldırganlık eğilimlerini inceleyen Gözün- Kahraman ve Kurt (2013) Doğu Anadolu'da toplam 586 son sınıf öğrencisiyle çalışmışlardır. Araştırma sonucunda kız öğrencilerin prososyal davranış eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Çalık, Özbay, Özer, Kurt ve Kandemir (2009), 6., 7. ve 8. Sınıf öğrencileriyle yaptığı çalışmada çocukların cinsiyetinin, prososyal davranışlarının ve okul ortamının, zorbalık düzeyine olan etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre çocuğun özgeci olması, okul ortamının olumlu olması ve cinsiyetinin erkek olması zorba olarak nitelendirilmesi ihtimalini azaltmaktadır.

Sünbül ve Sonay Güçray (2016) 14-18 yaş arasındaki ergenlerin olumlu sosyal davranışlarını, inanç düzeyi, sosyal destek ve uygun davranış modelleri, davranışsal kontrol düzeyi ve kişisel değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonuçlarında ergenlerin sosyal destekleri, olumlu benlik algıları ve kontrol düzeyleri arttıkça olumlu sosyal davranışların da artış olduğu görülmüştür. Ayrıca kızların erkeklerden daha çok olumlu sosyal davranış

eğiliminde olduğu görülürken; yaş, anne-baba eğitim durumu ve ekonomik düzeyin olumlu sosyal davranışlar üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır.

Gülay (2011), 5-6 yaş aralığındaki çocukların prososyal davranışlarını sosyal gelişim, sosyal beceriler ve ebeveyn kabulü ve reddi gibi değişkenler açısından incelemiştir. 138 erkek ve 139 kız ve onların ebeveynleri ile yürütülen çalışmada prososyal davranışların akranlardan, sosyal gelişim seviyesinden ve sosyal becerilerden etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ailenin çocuğa olan yaklaşımının çocuğu kabulünün ve reddinin prososyal davranış gösterme durumunu etkilediği görülmüştür.

Somer (2015), araştırmasında okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan 84 öğretmenin sınıflarında yer alan çocuklara yönelik resimli çocuk kitaplarını prososyal davranışlar açısından incelemeyi amaçlamıştır. Öğretmen görüşlerine göre 4-6 yaş grubu çocukların sınıflarında en çok tercih ettikleri resimli öykü kitaplarının isimleri öğrenilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda toplam 200 kitap incelenmiştir ve bu kitapların 81 tanesinde prososyal konulara rastlanmıştır. Bu prososyal içeriklerin daha çok hediye vermek gibi özgeci davranışlar barındırdığı görülmekle birlikte; kimi kitapta da yardımlaşma davranışlarına yer verildiği görülmüştür.

Yenidede (2018), 60-72 ay grubundaki toplam 50 çocuk ve aileleriyle yürüttüğü çalışmasında bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerin prososyal davranışlarla olan ilişkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukların sosyal becerilerinin prososyal davranışlarla pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Şen (2009), çocukların davranışlarını öğretmen görüşleri yardımıyla incelediği çalışmasında 3-6 yaş aralığındaki çocuklar üzerinden araştırmasını yürütmüştür. Araştırma sonuçlarında erkek çocukların saldırganlık basamağındaki puanlarının yüksek olduğu

görülürken; kız çocukların ise olumlu davranış basamağındaki puan ortalamalarının yüksek olduğu görülmüştür.

2.10.2.Yurtdışında Prososyal Davranış İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Beauvais ve ark. (1982), 3-5 yaş grubundaki çocukların paylaşma frekanslarını ölçmek amacıyla toplam 116 çocuğu serbest zamanda gözlemlemiştir. Sınıf içindeki çocukların davranışları, tepkileri ve oyun sırasındaki iletişimlerini incelenerek kayıt altına alınmıştır. Gözlem sonuçları incelendiğinde çocukların paylaşma davranışlarını birinin hatırlatmasıyla veya yetişkin isteğiyle sergilediği görülmüştür. Ayrıca çocukların aynı cinsten arkadaşlarıyla karşı cinsten daha fazla paylaşımda bulunduğu saptanmıştır.

Eisenberg, Carlo, Murphy ve Court (1995), boylamsal çalışmalarında 4-16 yaşları arasındaki çocuklarla çalışmışlardır. Araştırma sonucunda kız çocukların erkek çocuklara oranla prososyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca yaş aldıkça prososyal davranışların artış gösterdiği görülmüştür.

Edwards, de Guzman ve Carlo (2005), araştırmasında Kenya’da okul öncesi ve ilkokula devam eden 2-10 yaş grubundaki 35 kız 54 erkek çocuğun prososyal davranışlarını incelemiştir. Her çocuk gün içerisinde farklı etkinlik zamanlarında araştırmacılar tarafından gözlemlenmiş ve kayıtları tutulmuştur. Yapılan gözlemler sonucunda kız ve erkek çocukların prososyal davranışta bulunmalarında herhangi bir farklılık görülmemiş; fakat yaşı büyük olan çocukların yaşı küçük olan çocuklara karşı yardımcı olma, onları yönlendirme gibi prososyal davranışlarda buldukları gözlenmiştir.

Pratt, Skoe ve Arnold (2004), 16-20 yaş aralığındaki 32 ergen ve ailelerin bu süreçteki güvenilirliğinin ergenlerin prososyal davranışlarında olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuşlardır. Başkalarına değer vermenin önemli olduğu bilinciyle yetiştirilen ergenlerin

gönüllülük ve yardımlaşma temelli sosyal faaliyetlere ve diğerlerine faydalı olacak çalışmalara katıldıkları ortaya konmuştur.

Reio, Maciolek ve Weiss (2002), okul öncesi eğitime devam eden 10 kız ve 10 erkek çocukla yaptığı çalışmada Temel Yetenek ve Çocuk Merkezli Programlarının uygulandığı sınıflarda gözlem yapmıştır. Araştırma sonuçlarında okul öncesi dönem çocuklarının gösterdiği prososyal davranışların yardım etme, oyuncağını paylaşma, başka birini oyuna çağırmak şeklinde olduğu görülmüştür. Çocukların prososyal davranışları en çok serbest zaman sırasında ortaya koyduğu görülmüştür.

Biyolojik ve çevresel faktörlerin prososyal davranışlar üzerindeki etkisini incelemek amacıyla Knafo ve Plomin (2006) yaptıkları araştırma 2,3,4 ve 7 yaşlarındaki çocuklarla ve aileleriyle çalışmıştır. 2,3 ve 4 yaşındaki çocuklar aileleri tarafından, 7 yaşındaki çocuklar ise öğretmenleri tarafından değerlendirilmiştir. Araştırma bulgularında ebeveynlerin olumlu etkilerinin her yaş grubundaki çocuğun prososyal davranışlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Williams ve Berthelsen (2017) ebeveyn uygulamalarının ve öz düzenleme becerilerinin çocukların prososyal davranışları üzerindeki rolünü araştırmak üzere boylamsal bir çalışma ortaya koymuştur. Araştırmada toplam 4007 çocuk ve aileleri yer almıştır. 2-3 yaşındaki çocukların davranışları aileleri tarafından raporlanmış; 6-7 yaşına geldiklerinde ise öğretmenleri tarafından davranışları incelenmiştir. Araştırma sonucunda öz düzenleme ve prososyal becerilerin çocuklar yıllar boyu öz düzenleme ve prososyal becerilerinin birbirini etkilediği görülmüştür. Ayrıca sorumlu ve paylaşımcı ebeveynlik uygulamalarının çocukların öz düzenleme ve prososyal becerilerini desteklediği görülmüştür.

Alvord ve O'Leary (1985) yaptıkları deneysel çalışmada 60-76 ay aralığındaki okul öncesi dönem çocuklarının paylaşma davranışlarını incelemiştir. Deney grubuna paylaşma

modellemeli hikayeler dinletilmiş ve videolar izletilmiş; kontrol grubuna ise paylaşma modeli olmayan, hayvanlarla ilgili hikayeler dinletilip ve videolar izletilmiştir. Üç gün boyunca uygulanan bu çalışma sonucunda deney grubunun paylaşma davranışlarında artış olduğu görülmüştür.

Greitemeyer (2009), olumlu sosyal sözler içeren şarkıların prososyal davranışlara etkisini bulmak amacıyla yaptığı çalışmada, 16 kadın 17 erkek toplam 33 üniversite öğrencisiyle araştırmayı sürdürmüştür. Araştırma kapsamından prososyal sözler içeren şarkılar belirlenmiştir. Rastgele seçilen 17 öğrenciye prososyal sözler içeren şarkılar dinletilmiş; 16 öğrenciye de herhangi bir prososyallik içermeyen nötr şarkılar dinletilmiştir. Öğrencileri test etmek amacıyla kalemi yere düşürmek gibi çeşitli problem durumları oluşturulmuş ve öğrencilerin yardımda bulunma istatistikleri not alınmıştır. Araştırma sonucunda prososyal şarkıları dinleyen grubun nötr gruba göre daha fazla yardımda bulunma davranışı gösterdiği görülmüştür.

Eisenberg ve Fabes (1998), çalışmasında dört farklı dönem üzerinden (bebeklik dönemi, okul öncesi dönem, çocukluk dönemi ve ergenlik dönemi) gruplama yaparak cinsiyet ve yaş faktörünün prososyal davranışlar üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla daha prososyal oldukları görülmüştür.

Vaish, Carpenter ve Tomasello (2009), 18-25 aylık bebeklerdeki sempati bakış açısının prososyal davranışla olan ilişkisini incelediği çalışmasında iki farklı durum oluşturarak bebeklerin tepkilerini ölçmüştür. Bir yetişkinin başka bir yetişkine zarar verdiği bir durum ve de yetişkine zarar verilmeyen farklı koşullar oluşturulmuştur. Bebeklerin ilk durumdaki mağdur yetişkine karşı kaygılandıkları ve prososyal davranış sergiledikleri görülmüştür.

Staub (1971), araştırmasında okul öncesi çocuklarının yardımda ve paylaşımında bulunma davranışlarını incelemiştir. Dört farklı desende gerçekleştirdiği deneysel çalışmada dışarıdan gelen bağırma, ağlama gibi rol oynama yöntemiyle çocukların verdiği tepkiler gözlenmiştir. Araştırma sonucunda deney grubundaki kız çocuklarının kontrol grubundaki kız çocuklarına göre dışarıdan gelen bağırma, ağlama gibi seslere daha çok yardım etme eğiliminde buldukları görülmüştür. Deney grubundaki erkek çocuklarda ise paylaşma davranışını kontrol grubundaki çocukların daha fazla sergilediği belirlenmiştir.

Bilişsel ve duygusal öğrenme modellerini destekleyici bir eğitim içeriğinin çocukların prososyal davranışları üzerindeki etkisini araştıran Irving (1988), Head Start programına bağlı dokuz çocuk bakım merkezinden dört yaşındaki toplam 222 çocuk, gönüllü 8 veli ve 23 öğretmen ile deneysel bir çalışma yürütmüştür. Süreç boyunca çocuklara olumlu sosyal içerikli hikayeler okunmuş, çocuklar ve öğretmenlere önceden hazırlanmış “Mr.Roger’s Neighborhood” isimli program izletilmiş, ayrıca öğretmen ve velilere sosyal davranışlarla ilgili seminerler verilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin prososyal davranışlara ilişkin bilgilerinin arttığı, çocukların da prososyal davranış sergileme sıklıklarının arttığı görülmüştür.

2.10.3. Yurtiçinde Ebeveyn Tutumu İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Doğruyol, Aka ve Tilbe (2018), özel ve devlet okullarında yürüttüğü çalışmasında ebeveyn tutumlarının okul öncesi dönem çocuklarının davranışsal düzenleme yetkinlikleri üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında toplam 143 çocuk ve bu çocukların anneleriyle çalışmışlardır. Annelerin ebeveyn tutumlarını değerlendirmek amacıyla “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği” kullanmıştır. Araştırma bulgularına göre sıkı disiplin alt boyutunun çocukların davranışları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmüştür. Annenin sıkı disiplin uygulaması, çocuğun da davranışsal kontrol becerilerinin düştüğü belirlenmiştir.

Yalçın (2016), okul öncesi dönem çocuklarının okula uyumu ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelediği karma desenli araştırmasında konuyu hem nicel hem de nitel boyutlarıyla ele almıştır. Nicel bölümde okul öncesi eğitim kurumuna devam eden toplam 380 çocuk, onların aileleri ve öğretmenleri ile çalışırken; araştırmanın nitel kısmında okula uyum problemi yaşayan 9 çocuk, çocukların aileleri ve öğretmenleri ile çalışılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak “Okula Uyum Öğretmen Değerlendirme Ölçeği”, “Ebeveyn Tutum Ölçeği”, “Yarı-Yapılandırılmış Öğretmen Görüşme Formu” ve “Yarı-Yapılandırılmış Ebeveyn Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırma bulgularına göre ailelerin demokratik ve aşırı koruyucu tutum puan ortalamalarının; demokratik ve izin verici tutum puan ortalamalarından yüksek olduğu belirlenmiştir.

Bir başka araştırmada Özen-Altınkaynak ve Akman (2019), okul öncesi dönem çocuklarının okula uyumlarına ebeveyn tutumlarının etkisini ilişkisel tarama modelinde incelediği araştırmasında okul öncesi eğitime devam eden toplam 150 çocuk ve bu çocukların anne-babaları ve öğretmenleriyle çalışmıştır. Araştırmada “Ebeveyn Tutum Ölçeği” ve “Okula Uyum Algısı Belirleme” anketi kullanmıştır. Çocukların okula uyumlarıyla anne-baba tutumları arasındaki ilişki Pearson Momentler Çarpımı Korelasyonu yardımıyla analiz edilmiştir. Korelasyon analizi sonuçlarına göre otoriter ve koruyucu tutum puanları arttıkça çocukların okula uyum düzeylerinin azaldığı, demokratik ve izin verici tutum puanları arttıkça çocukların okula uyum seviyelerinin arttığı belirlenmiştir.

Günalp ve Kabadayı (2007), yaptıkları çalışmada 5-6 yaş okul öncesi dönem çocuklarının özgüven gelişimi ile anne-baba tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 100 okul öncesi dönem çocuğu ve velileriyle yürütülen çalışmada “Öğrenci Özgüven Gözlem Formu” ve “Ana-baba Tutumlarını Belirleme Anketi” kullanılmıştır. Araştırma sonucunda demokratik ebeveyn tutumuyla çocukların özgüven gelişimini arasındaki pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

2.10.4. Yurtdışında Ebeveyn Tutumu ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Gage (1984) tarafından gerçekleştirilen çalışmada benlik kavramı ve okula devamlılığın ve ebeveyn tutumlarının birbiriyle olan ilişkisine bakılmıştır. Üç farklı etnik grup üzerinden yürütülen çalışmada ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde toplam 364 çocuk ve ailesi örneklem grubunu oluşturmuştur. Araştırma sonuçları ebeveyn tutumları okula devam ve benlik kavramlarının birbiriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Aunola ve Nurmi (2005), anne-baba ebeveyn stillerinin çocukların problem davranışlarıyla olan ilişkisini inceledikleri araştırmalarında okul öncesi eğitim kurumuna giden 5-6 yaş grubundaki toplam 196 çocuk, çocukların anneleri ve babalarıyla çalışmışlardır. Araştırma ikinci sınıfa kadar devam etmiştir. Ebeveyn tutumlarını belirleyebilmek amacıyla aileler her yıl 1 kere ebeveyn stilleri anketi doldürmüşlardır. Araştırma sonucunda annelerin psikolojik kontrol davranışlarının çocukların problem davranışlarını arttırdığı görülmüştür.

Querido, Warner ve Eyberg (2002), 3-6 yaşlarında çocuğu olan Afro-Amerikan ailelerdeki çocukların davranışlarıyla ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 108 çocukla yürütülen çalışmada çocukların davranış problemlerinin demokratik ebeveyn tutumuna sahip ailelerde daha az görüldüğü belirlenmiştir. regresyon analizi neticesinde demokratik ebeveyn tutumunun daha az davranış problemini yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Steinberg, Lamborn, Darling, Mounts ve Dornbusch (1994), otoriter tutumun ergenler üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla; yapılan diğer araştırmalardan derleme yapmıştır. Çalışma sonucunda otoriter tutumun ergenlerde okula uyumu zorlaştırdığı, ergen suçluluğunu ve davranış problemlerini arttırdığını belirlemiştir.

Paulussen-Hoogeboom, Stams, Hermanns, Peetsma, & van den Wittenboer, (2008), erken çocuklukta ebeveynlik stilleri ile çocukların problem davranışları ve olumsuz duygulara sahip olma durumları arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. 3 yaşında toplam 196

çocuk ve onların anneleri ile yürütülen çalışmada otoriter tutuma sahip annelerin çocuklarının daha içe kapanık ve utangaç bir mizaca sahip oldukları saptanmıştır.

Jewell, Krohn, Scott , Carlton & Mainz (2008), yaptıkları araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının evde ve okulda gösterdikleri dışsallaştırma davranışlarına anne-baba disiplininin etkisini incelemiştir. 39 okul öncesi dönem çocuğu ile çocukların anne-baba ve öğretmenlerinin katılımcı olduğu çalışmada anne babaların sıkı bir disiplin anlayışına sahip olmalarının çocukların dışsallaştırma davranışlarını artırdığı ortaya konmuştur.

Chang, Dodge, Schwartz ve McBride-Chang (2003), yaptıkları araştırmada yaş ortalamaları 4.6 olan toplam 323 Çinli çocuk ve onların anne-babaları ile baskıcı ebeveynlik stillerinin çocukların duygu düzenleme ve saldırgan davranışlarına olan etkilerini incelemiştir. Araştırma bulguları annelerin baskıcı bir tutuma sahip olmasının çocukların duygu düzenleme davranışlarını etkilediğini; babaların baskıcı tutumlarının ise çocukların saldırgan davranışları üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca babaların sıkı tutumlarının erkeklerden çok kızlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Nicholson, Fox & Johnson (2005), ebeveynlik durumlarının çocukların davranışlarındaki değişimini incelemek amacıyla 2-5 yaş arasında çocuğu olan 30 aile ve toplam 60 anne-baba çalışmalarını yürütmüşlerdir. Araştırma bulguları baskıcı bir tutuma sahip ebeveynlerin çocuklarının daha çok davranış problemi sergilediğini ortaya koymuştur.

3.Bölüm

Yöntem

3.1.Araştırmanın Modeli

Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile annelerinin ebeveyn tutumları ve prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli var olan bir olguyu betimleme esasına dayalı bir yaklaşımdır. Araştırmaya dahil olan kişiler kendi şartları içinde ve etkileme gayreti güdülmeden açıklanmaya çalışılır (Karasar, 2013).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Bursa ili Nilüfer ve Osmangazi ilçelerine bağlı resmi bağımsız anaokulları ve resmi ilkokullara bağlı anasınıflarındaki 48-72 ay aralığındaki okul öncesi dönem çocukları ile bu çocukların anne ve öğretmenleri oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında toplam 13 okulla görüşülmüş ve bu okullardan toplam 200 çocuk ve 38 öğretmen çalışmaya katılım göstermiştir. Örneklem grubu “seçkisiz olmayan örnekleme” yöntemlerinden “uygun örnekleme” yaklaşımına göre seçilmiştir. Uygun örnekleme yönteminde maddi ve manevi sınırlılıklar sebebiyle kolay ulaşılabilmek ve uygulama yapılabilme durumlarına göre birimler seçilir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2012).

Tablo 1

Örneklem Grubunun Demografik Özelliklere Göre Dağılımı

Tablolar	Gruplar	Frekans (n)	Yüzde(%)
Cinsiyet	<i>Erkek</i>	103	52
	<i>Kadın</i>	95	48

Yaş	48-60 ay	89	44,9
	60-72 ay	109	55,1
Kardeş Sayısı	0	63	31,8
	1	100	50,5
	2 ⁺	35	17,7
Kaçıncı Çocuk	Birinci	111	56,1
	İkinci ⁺	87	43,9
O.Ö. Eğitim Süresi	1 yıl	96	48,5
	2 yıl ⁺	102	51,5
Anne Yaşı	20-30	27	13,6
	31-40	142	71,7
	41 ⁺	29	14,6
Anne Eğitim	İlköğretim	22	11,1
	Lise	69	34,8
	Üniversite	107	54,0
Baba Yaşı	20-30	4	2,0
	31-40	118	59,6
	41 ⁺	76	38,4
Baba Eğitim	İlköğretim	15	7,6
	Lise	63	31,8
	Üniversite	120	60,6
Aylık Gelir	1400-4000	81	40,9
	4001-6000	68	34,3
	6000	49	24,7

Araştırmaya katılan okul öncesi dönem çocuklarının ve ailelerinin demografik dağılımları Tablo 1’de verilmiştir. Buna göre araştırmaya katılan çocukların; %52’si erkek, %48’i kız; %44,9’u, 48-60 ay, %55,1’i ise 60-72 ay; kardeşi olmayanlar %31,8, bir kardeşi olanlar %50,5, iki ve daha fazla kardeşi olanlar %17,7; ilk çocuk olanlar % 56,1, ikinci ve sonrası çocuk olanlar %43,9; 1 yıldır okul öncesi eğitim alanlar %48,5, iki yıl alanlar ve üzeri eğitim alanlar 51,5; anne yaşı 20-30 yaş aralığı %13,6, 31-40 %71,7, 41 ve üzeri %14,6, anne eğitim durumu ilköğretim %11,1, lise %34,8, üniversite %54; baba yaşı 20-30 yaş aralığı %2, 31-40 %59,6, 41 ve üzeri %38,4; baba eğitim durumu ilköğretim %7,6, lise %31,8, üniversite %60,6; aylık gelir 1400-4000 olanlar %40,9, 4001-6000 olanlar %34,3, 6000 ve üzeri %24,7 şeklinde dağılım göstermektedir.

3.3.Veri Toplama Araçları

3.3.1.Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”nda araştırmaya katılan çocukların cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, okul öncesi eğitim süresi, aylık gelir, anne-baba yaşı ve eğitim durumu, gibi bilgilerden oluşmaktadır.

3.3.2.Çocuk Prososyallik Ölçeği (ÇPÖ)

Bağcı (2015) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenirlik çalışması yapılan “Çocuk Prososyallik Ölçeği”, Bower (2012) tarafından oluşturulan Strayer (1985) tarafından geliştirilen Çocuk Dereceleme Anketi (Child Rating Questionnaire) ve Weir, Stevenson ve Graham (1980) tarafından geliştirilen Prososyal Davranış Anketi (Prosocial Behavior Questionnaire) temel alınarak oluşturulmuştur. “Çocuk Prososyallik Ölçeği Anne Formu” tek boyutlu toplam 21 maddeden, “Çocuk Prososyallik Ölçeği Öğretmen Formu” ise tek boyutlu 22 maddeden oluşmaktadır. Anne formunun güvenirlik katsayısı Bağcı (2015) tarafından ,91, öğretmen formunun güvenirlik katsayısı da ,96 olarak bulunmuştur. Hem öğretmen hem de

anne tarafından puanlanan “Çocuk Prososyallik Ölçeği” 5’li likert tipte 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasındaki sıklığa göre derecelendirilmiştir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması çocukların prososyal davranışlarının yüksek olduğunu ifade etmektedir.

Araştırma kapsamında “Çocuk Prososyallik Ölçeği”nin güvenilirliklerine bakılmış; Anne Formu için cronbach alpha güvenilirlik katsayısı ,90; öğretmen formu içinse ,97 olarak belirlenmiştir. Buna göre “Çocuk Prososyallik Ölçeği”nin bu araştırma grubu için güvenilir olduğunu söylenebilir.

3.3.3.Yetişkin Prososyallik Ölçeği (YPÖ)

Bağcı (2015) tarafından geliştirilen ve geçerlik güvenilirlik çalışması yapılan “Yetişkin Prososyallik Ölçeği” Caprara, Steca, Zelli ve Capanna (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puan prososyal davranışların yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. “Yetişkin prososyallik Ölçeği – Anne Formu” tek boyutlu toplam 16 maddeden oluşmaktadır. 5’li likert tipte 1 (hiçbir zaman) ile 5 (her zaman) arasındaki sıklığa göre derecelendirilen ölçeğin güvenilirlik katsayısı Bağcı (2015) tarafından ,70 olarak bulunmuştur. Bu araştırma için yapılan analiz sonucunda “Yetişkin Prososyallik Ölçeği”nin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ,85 olarak belirlenmiştir. Buna göre ölçeğin bu araştırma için güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

3.3.4.Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ)

Ebeveyn Tutum Ölçeği Karabulut-Demir ve Şendil (2008) tarafından 2-6 yaş arasında çocuklara sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme davranışlarını belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek beşli likert tipinde 1 (her zaman) ile 5 (hiçbir zaman) aralığında derecelendirilmiş 46 maddeden oluşmakta olup “demokratik, otoriter, aşırı koruyucu ve izin verici” olmak üzere dört alt boyuttan oluşmaktadır. Araştırmacılar tarafından yapılan güvenilirlik analizi sonucuna göre alt boyutların cronbach alpha güvenilirlik katsayısı

demokratik tutum için ,83, otoriter tutum için ,76, aşırı koruyucu tutum için ,75 ve izin verici tutum için ,74 olarak belirlenmiştir.

Bu araştırma kapsamında yapılan güvenilirlik analizi sonucunda alt boyutların Cronbach alpha değerleri “demokratik tutum” için ,87, “otoriter tutum ” için ,79, “aşırı koruyucu tutum” için ,82 ve “izin verici tutum” için ise ,72 olarak belirlenmiştir. Buna yönelik olarak tüm alt boyutların araştırma grubu için güvenilir olduğunu söyleyebiliriz.

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırmacı tarafından belirlenen ölçeklerin kullanımıyla ilgili geliştiricilerinden gerekli izinler alınmış daha sonra Uludağ Üniversitesi Etik Kurul sürecinden geçerek Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne uygulama izni için gönderilmiştir. Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden onay çıktıktan sonra alınan izin belgesiyle birlikte Aralık ayı itibariyle belirlenen okullara sırayla gidilerek veri toplama sürecine başlanmıştır. Görüşülen okullarda öncelikle okul yöneticilerinden gerekli onay alınmış sonrasında yaş kriterlerine uyan sınıfların öğretmenleriyle görüşülmüştür. Öğretmenlerden öncelikle anneler için hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Yetişkin Sosyallik Ölçeği”, “Çocuk Sosyallik Ölçeği” ve “Ebeveyn Tutum Ölçeği”nin tamamen gönüllülük esasına bağlı olarak annelere teslim edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca öğretmenlere de, anneler tarafından doldurulan her form için “Çocuk Sosyallik Ölçeği - Öğretmen Formu” verilmiştir. Geri dönüş olmayan anne formları için “Öğretmen Formu”nun doldurulmasının gerekli olmadığı ve verilen formların bir hafta sonra geri toplanacağı öğretmenlere belirtilmiştir. Veri toplama süreci Haziran ayında sona ermiştir. Süreç sonunda toplamda 200 çocuk ile bu çocukların anne ve öğretmenlerine ulaşılmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Okul öncesi dönem çocuklarının prososyal

davranışları ile ebeveyn tutumları ve prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada öncelikle değişkenlerin betimsel istatistikleri belirlenmiş ve tüm verilerin eksiksiz doldurulup doldurulmadığı kontrol edilmiştir. Daha sonra tüm değişkenler, ölçekler ve alt boyutlar açısından dağılımın normalliğine bakılmış, 187 ve 146 numaralı verilerin uç değerlerde olduğu belirlenmiş ve bu veriler çıkartılmıştır. Dolayısıyla 200 veri üzerinden başlanan analiz sürecine 198 veri ile devam edilmiştir. Daha sonra veriler normal dağılım açısından incelenmiş ve tüm ölçekler ve alt boyutlarının normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Çocukların prososyal davranışlarının cinsiyet, yaş, okul öncesi eğitim süresi, doğum sırası değişkenleri açısından farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak amacıyla Independent Sample t-Test kullanılmıştır. Kardeş sayısı, anne-baba yaşı, anne –baba eğitim durumu ve aylık gelir değişkenleri bakımından incelemek amacıyla da One-Way ANOVA uygulanmıştır. Çocuk prososyal davranışları hem anne hem de öğretmen bakış açısıyla incelenmesi sebebiyle analizlere çocuk prososyallik ölçeğinin hem anne hem de öğretmen formu dahil edilmiştir. Ayrıca çocuk prososyallığı anne ve öğretmen formunun, ebeveyn tutumunun alt boyutlarıyla ve yetişkin prososyallığı ile ilişkisini belirlemek amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Ölçekler ve alt boyutları arasında çocuk prososyallığı üzerinde; yaş, yetişkin prososyallığı ve otoriter tutumun ilişkili olduğu saptanmıştır. Aralarında ilişkili çıkan bu dört boyut için değişkenlerin çocuk prososyallığını ne derece etkilediklerini saptamak amacıyla da Çoklu Hiyerarşik Regresyon Modeli uygulanmıştır. Çoklu hiyerarşik regresyon modelini uygulamadan önce verilerin çoklu ortak doğrusallık gösterip göstermediği kontrol edilmiş, daha sonra uç değerler olup olmadığı belirlenmiştir. Regresyon modelini uygulayabilmek için gerekli varsayımların sağlandığı belirlendikten sonra Çoklu Hiyerarşik Regresyon yapılmıştır. Analizler sonucunda elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

4.Bölüm

Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu bölümünde, okul öncesi dönem çocuklarının ve annelerinin prososyal davranışları ile tutumlarına ilişkin elde edilen verilerin betimsel istatistiklerine ve her bir alt problem için yapılan analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2

Betimsel İstatistikler

Değişkenler	$\bar{X}$	S	Çarpıklık	Basıklık
YPÖ	66,08	6,96	-,382	-,009
ÇPÖ	77,63	11,72	-,356	,430
ÖPÖ	83,11	16,38	-,630	,547
İzin Verici Tutum	34,15	4,65	-,180	-,289
Koruyucu Tutum	21,41	6,14	,436	-,339
Demokratik Tutum	26,74	7,31	,889	,304
Otoriter Tutum	45,38	5,25	-,714	,364

Tablo 2’de örneklem grubunun çocuk prososyalliği, yetişkin prososyalliği ve ebeveyn tutumları puanlarına ilişkin betimsel istatistiklere yer verilmiştir. Buna göre; annelerin yetişkin prososyallik ölçeğine verdikleri cevapların puan ortalamaları $\bar{X}$ =66,08, annelerin çocuk prososyallik ölçeğine verdikleri cevapların puan ortalamaları $\bar{X}$ =77,63, öğretmenlerin çocuk prososyallik ölçeğine verdikleri cevapların puan ortalamaları $\bar{X}$ =34,15 olarak görülmektedir.

Annelerin ebeveyn tutumlarına ilişkin puan ortalamalarına bakıldığında izin verici tutuma ait puan ortalamaları $\bar{X}$ =34,15, koruyucu tutuma ait puan ortalamaları $\bar{X}$ =21,41,

demokratik tutuma ait puan ortalamaları $\bar{X}=26,74$, otoriter tutuma ait puan ortalamaları $\bar{X}=45,38$ şeklindedir.

Tablo 3

Çocuk Prososyalliği ve Cinsiyete İlişkin t- Testi Sonuçları

Grup	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
ÇPÖ	Erkek	103	76,40	10,91	196	-1,534	,127
	Kadın	95	78,95	12,46			
ÖPÖ	Erkek	103	81,62	15,13	196	-1,335	,183
	Kadın	95	84,72	17,59			

Tablo 3'te yer alan çocuk prososyalliği anne formu ve cinsiyet değişkeni arasındaki puanlara bakıldığında erkek çocuklarının prososyallik ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarıyla ($\bar{X}=76,40$), kız çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=78,95$) arasında cinsiyete bağlı bir farklılık görülmemiştir. Bu bağlamda yapılan t-Testi sonucunda çocukların prososyal davranışlarında cinsiyet değişkenine bağlı anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($t_{(196)} = -1,534 ; p > .05$).

Öğretmen formuna yönelik cinsiyet değişkeni incelemesinde de erkek çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=81,62$) ve kız çocukların puan ortalamalarında ($\bar{X}=84,72$) benzerlik görülmüştür. Yapılan t-Testi sonucunda da öğretmen formuna göre cinsiyet değişkeni anlamlı bir farklılığa yol açmamıştır ($t_{(196)} = -1,334 ; p > .05$).

Tablo 4

Çocuk Prososyalliği ve Yaş Grubuna İlişkin t-Testi Sonuçları

Grup	Yaş	n	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
ÇPÖ	48-60 ay	89	74,33	12,31	196	-3,685	,000*
	60-72 ay	109	80,32	10,52			
ÖPÖ	48-60 ay	89	82,03	14,67	196	-,836	,404
	60-72 ay	109	83,99	17,67			

Tablo 4’de yer alan okul öncesi dönem çocuklarının yaş değişkenine göre prososyallik puanlarına bakıldığında anne formuna göre 60-72 ay aralığındaki çocukların prososyallik toplam puanlarının ($\bar{X}$ =80,32), 48-60 aylık çocukların toplam puanlarından ($\bar{X}$ =74,33) yüksek olduğu görülmüştür. Bu amaçla yapılan t-Testi sonuçlarına göre de çocukların prososyal davranışlarında 60-72 aylık çocukların lehine anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($t_{(196)} = -3,685$; $p < .05$).

Fakat çocuk prososyalliği öğretmen formuna göre 48-60 aylık çocukların puan ortalamalarıyla ($\bar{X}$ =82,03), 60-72 aylık çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}$ =83,99) birbirine yakın olduğu görülmüştür. Buna göre yapılan t-Testi sonucu da çocuk prososyalliği öğretmen formunun çocukların yaşına göre anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymuştur ($t_{(196)} = -,836$; $p > .05$).

Tablo 5

Çocuk Prososyalliği ve Okul Öncesi Eğitim Süresine İlişkin t-Testi Sonuçları

Grup	O.Ö. Eğitim Süresi	n	$\bar{X}$	S	Sd	T	p
-------------	---------------------------	----------	-----------------------------	----------	-----------	----------	----------

ÇPÖ	1 yıl	96	76,19	11,41	196	-1,677	,095
	2 yıl	102	78,98	11,90			
ÖPÖ	1 yıl	96	83,10	15,71	196	-,006	,995
	2 yıl	102	83,11	17,05			

Tablo 5’te yer alan okul öncesi eğitim süresine bağlı olarak çocukların prososyal davranışları anne formlarına göre incelendiğinde 1 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların toplam puanlarıyla ($\bar{X}=76,19$), 2 yıl ve üzerinde okul öncesi eğitim alan çocukların toplam puanları arasında ($\bar{X}=78,98$) benzerlik olduğu görülmüştür. Bunun üzerine yapılan t-Testi sonucu da bunu destekler niteliktedir. Okul öncesi dönem çocuklarının okul öncesi eğitim süresine bağlı olarak prososyal davranışlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($t_{(196)} = -1,677$; $p > .05$).

Okul öncesi eğitim süresinin prososyal davranışları öğretmen formuna göre incelendiğinde de anne formuyla benzer olduğu görülmüştür. Öğretmen formunda 1 yıldır okul öncesi eğitim alan çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=83,10$), 2 yıl ve üzeri süredir okul öncesi eğitim alan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}=83,11$) olarak görülmektedir. Yapılan t-Testi sonucuna göre de çocuk prososyalliğinin öğretmen formuna bağlı olarak okul öncesi eğitim süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık görülmemektedir ($t_{(196)} = -,006$; $p > .05$).

Tablo 6

Çocuk Prososyallığı ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Anne Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	S	F	p	<u>Anlamlı Fark</u>
ÖPÖ	İlköğretim	22	86,40	13,59	,571	,566	
	Lise	69	82,11	15,88			
	Üniversite	107	83,07	17,24			
ÇPÖ	İlköğretim	22	83,54	12,14	3,228	,042*	Lise
	Lise	69	77,02	11,80			Üniversite
	Üniversite	107	76,80	11,34			

* $p < .05$

Anne eğitim durumu ve çocukların prososyallik puanlarındaki farklılığa bakmak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tablo 6'ya bakıldığında çocuk prososyallığı öğretmen formuna göre; ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının prososyal davranış puan ortalamaları ($\bar{X}$ =86,40), anne formuna göre ($\bar{X}$ =83,54); lise mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamaları öğretmen formuna göre ($\bar{X}$ =82,11), anne formuna göre ($\bar{X}$ =77,02); üniversite mezunu annelerin çocuklarının puan ortalamaları öğretmen formuna göre ($\bar{X}$ =83,07), anne formuna göre ($\bar{X}$ =76,80) olduğu görülmüştür. Yapılan ANOVA sonucuna göre de çocukların prososyal davranış puanlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür. Farklılığın kaynağını tespit etmek amacıyla yapılan LSD testinde ilköğretim mezunu annelerin çocuklarının lise ve üniversite mezunu annelerin çocuklarına göre daha prososyal olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F_{(2-195)} = 3,228$; $p < .05$).

Tablo 7

Çocuk Prososyalliği ve Baba Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Baba Eğitim Durumu	n	$\bar{X}$	S	F	p	<u>Anlamlı Fark</u>
ÖPÖ	İlköğretim	15	89,06	14,20	3,543	,031*	İlköğretim
	Lise	63	86,26	14,02			Üniversite
	Üniversite	120	80,70	17,39			
ÇPÖ	İlköğretim	15	82,06	10,17	1,250	,289	
	Lise	63	77,76	11,41			
	Üniversite	120	77,00	12,02			

* $p < 0,05$

Baba eğitim durumu ve çocukların prososyallik puanlarındaki farklılığa bakmak amacıyla da tek yönlü faktör analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tablo 7'ye göre ilköğretim mezunu babaların çocuklarının prososyal davranış puan ortalamaları öğretmen formuna göre ($\bar{X}=89,06$), anne formuna göre ($\bar{X}=82,06$); lise mezunu babaların çocuklarının puan ortalamaları öğretmen formuna göre ($\bar{X}=86,26$), anne formuna göre ($\bar{X}=77,76$); üniversite mezunu babaların çocuklarının puan ortalamaları öğretmen formuna göre ($\bar{X}=80,70$), anne formuna göre ($\bar{X}=77$) olduğu görülmüştür. Yapılan ANOVA sonucuna göre de çocukların prososyal davranış puanlarının öğretmen formuna göre baba eğitim durumuna değişkeni bazında anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmüştür ($F_{(2-195)} = 3,543$; $p < .05$). Farkın kaynağını bulmak amacıyla yapılan LSD testi sonucunda da lise mezunu babaların çocukların prososyal ilköğretim ve üniversite mezunu babaların çocuklarından daha prososyal olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8

Çocuk Prososyalliği ve Anne Yaşına İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Anne Yaşı	n	$\bar{X}$	S	F	P
ÖPÖ	20-30	27	84,14	13,00	,138	,871
	31-40	142	82,72	16,94		
	41 ve üzeri	29	84,03	16,78		
ÇPÖ	20-30	27	78,03	7,57	,432	,650
	31-40	142	77,93	12,55		
	41 ve üzeri	29	75,75	10,75		

* $p < .05$

Anne yaşının çocukların prososyal davranışlarında anlamlı bir farklılık yol açıp açmadığına bakmak amacıyla tek yönlü faktör analizi (ANOVA) yapılmıştır. Öğretmen formuna göre 20-30 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyallik puan ortalamalarının ($\bar{X}=84,14$), 31-40 aralığındaki annelerin çocuklarının ortalamalarının ($\bar{X}=82,72$), 41 ve üzeri yaş aralığındaki annelerin çocuklarının ortalamalarının ($\bar{X}=84,03$) olduğu görülmektedir. Anne formuna göre ise 20-30 yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}=78,03$), 31-40 aralığındaki annelerin çocuklarının ortalamaları ($\bar{X}=77,93$), 41 ve üzeri yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puan ortalamaları ise ($\bar{X}=75,75$)'tir. Tablo 8'de yer alan ANOVA sonuçlarına göre hem anne ($F_{(2-195)} = ,432$; $p > .05$) hem öğretmen formuna ($F_{(2-195)} = ,138$; $p > .05$) göre annelerin yaşı çocukların prososyal davranışları üzerinde anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır.

Tablo 9

Çocuk Prososyallığı ve Baba Yaşına İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Baba Yaşı	n	$\bar{X}$	S	F	P
ÖPÖ	20-30	4	84,00	11,83	,473	,624
	31-40	118	82,17	16,90		
	41 ve üzeri	76	84,51	15,71		
ÇPÖ	20-30	4	76,75	4,34	,710	,493
	31-40	118	78,44	11,61		
	41 ve üzeri	76	76,40	12,12		

* $p < .05$

Baba yaşının çocukların prososyal davranışları üzerinde farklılığa yol açıp açmadığına belirlemek amacıyla tek yönlü faktör analizi (ANOVA) yapılmıştır. Öğretmen formuna göre 20-30 yaş aralığındaki babaların çocuklarının prososyallik puan ortalamalarının ($\bar{X}=84$), 31-40 aralığındaki babaların çocuklarının ortalamalarının ($\bar{X}=82,17$), 41 ve üzeri yaş aralığındaki babaların çocuklarının ortalamalarının ($\bar{X}=84,51$) olduğu görülmektedir. Anne formuna göre ise 20-30 yaş aralığındaki babaların çocuklarının prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}=76,75$), 31-40 aralığındaki annelerin çocuklarının ortalamaları ($\bar{X}=78,44$), 41 ve üzeri yaş aralığındaki annelerin çocuklarının prososyal davranış puan ortalamaları ise ($\bar{X}=76,40$)' tir. Tablo 9'da yer alan ANOVA sonuçlarına göre hem anne ($F_{(2-195)}=,493$; $p>.05$) hem öğretmen formuna ($F_{(2-195)}=,710$; $p>.05$) göre babaların yaşının herhangi bir farklılığa yol açmadığı görülmektedir.

Tablo 10

Çocuk Prososyalliği ve Kardeş Sayısına İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Kardeş Sayısı	n	$\bar{X}$	S	F	P
ÖPÖ	Tek çocuk	63	85,39	14,80	,899	,409
	1 kardeş	100	82,02	16,71		
	2 kardeş	35	82,11	18,10		
ÇPÖ	Tek çocuk	36	76,60	11,74	1,192	,306
	1 kardeş	100	77,34	11,31		
	2 kardeş	35	80,31	12,75		

Kardeş sayısının çocukların prososyal davranışlarında farklılık yaratıp yaratmadığına bakmak amacıyla tek yönlü faktör analizi (ANOVA) yapılmıştır. Buna göre tek kardeş olan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}=85,39$), bir kardeşe sahip olan çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=82,02$), 2 kardeşe sahip çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=82,11$) öğretmen formuna göre Tablo 10'daki gibidir. Anne formunda ise tek kardeş olan çocukların prososyal puan ortalamaları ($\bar{X}=76,60$), bir kardeşe sahip çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=77,34$), iki kardeşe sahip çocukların puan ortalamaları ($\bar{X}=80,35$)'tir. ANOVA sonuçlarında da hem anne ($F_{(2-195)}= 1,192$; $p >.05$) hem öğretmen formunda ($F_{(2-195)}=.899$; $p>.05$) çocukların prososyal davranışları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 11

Çocuk Prososyalliği ve Doğum Sırasına İlişkin t-Testi Sonuçları

Grup	Doğum Sırası	n	$\bar{X}$	S	Sd	t	P
ÖPÖ	Birinci	111	84,18	14,68	196	1,046	,297
	İkinci	87	81,73	18,31			
ÇPÖ	Birinci	111	77,00	11,17	196	-,843	,400
	İkinci	87	78,42	12,40			

Çocuğun doğum sırası ile prososyal davranış puanları arasındaki bir farklılık olup olmadığına bakmak amacıyla independent sample t-Test yapılmıştır. Tablo 11’de öğretmen formuna göre ilk çocuk olan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}$ =84,18), ikinci çocuk olan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}$ =81,73) olduğu görülmektedir. Anne formunda da ilk çocuk olan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}$ =77), ikinci çocuk olan çocukların prososyallik puan ortalamaları ($\bar{X}$ =78,42) şeklindedir. Yapılan t-Testi sonucuna göre de hem anne ($t_{(196)}$ -,843; $p>.05$) hem de öğretmen formuna ($t_{(196)}$ 1,046 ; $p>.05$) göre çocukların doğum sırasıyla prososyal davranış puanları arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Tablo 12

Çocuk Prososyalliği ve Sosyo-Ekonomik Düzeye İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Sosyo-Ekonomik Düzey	n	$\bar{X}$	S	F	P
ÖPÖ	1400-4000	81	81,74	16,35	,479	,620
	4001-6000	68	83,98	15,47		

	6001⁺	49	84,16	17,76		
ÇPÖ	1400-4000	81	76,55	12,82	2,045	,132
	4001-6000	68	79,94	10,95		
	6001⁺	49	76,20	10,53		

Ekonomik düzeyin çocukların prososyal davranışlarında herhangi bir farklılığa yol açıp açmadığına bakmak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tablo 12’de yer alan öğretmen formuna göre 1400-4000 tl gelire sahip ailelerin çocuklarının prososyal davranış puan ortalamaları ($\bar{X}=81,74$), 4001-6000 gelire sahip ailelerin çocuklarının puan ortalamaları ($\bar{X}=83,98$), 6001 ve üzeri gelire sahip ailelerin çocuklarının puan ortalamaları ($\bar{X}=84,16$) olduğu görülmektedir. Buna bağlı yapılan varyans analizi sonucuna göre ailenin sosyoekonomik düzeyi ile çocukların prososyal davranış puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F_{(4-193)}=,479$; $p>.05$).

Tablo 10’da yer alan anne formuna bakıldığında 1400-4000 gelire sahip çocukların prososyal davranış puan ortalamaları ($\bar{X}=76,55$), 4001-6000 gelire sahip ailelerin çocuklarının puan ortalamaları ($\bar{X}=79,94$), 6000ve üzeri gelire sahip ailelerin çocuklarının puan ortalamaları ($\bar{X}=76,20$) şeklindedir. Yapılan ANOVA sonuçlarına göre sosyo-ekonomik düzey ve çok prososyalliğine ilişkin anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($F_{(4-193)}=2,045$; $p>.05$).

Tablo 13

Anne Tutumları ve Çocuğun Cinsiyetine İlişkin t-Testi Sonuçları

Grup	Cinsiyet	n	$\bar{X}$	S	Sd	T	P
İzin verici	Erkek	103	34,29	4,78	196	,439	,661

	Kız	95	34,00	4,53			
Koruyucu	Erkek	103	21,80	6,07	196	,921	,358
	Kız	95	21,00	6,22			
Demokratik	Erkek	103	26,52	7,23	196	-,446	,656
	Kız	95	26,98	7,43			
Otoriter	Erkek	103	45,00	5,14	196	,760	,298
	Kız	95	45,78	5,36			

Tablo13'te anne tutumlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin test sonuçları yer almaktadır. Buna göre çocukların cinsiyeti annelerin izin verici ($t_{(196)}$,439; $p>.05$), koruyucu ($t_{(196)}$ .921; $p>.05$), demokratik ($t_{(196)}$ -,446; $p>.05$) ve otoriter tutuma ($t_{(196)}$ .760; $p>.05$) sahip olmasında farklılık yaratmamaktadır.

Tablo 14

Anne Tutumları ve Anne Yaşına Yönelik ANOVA Sonuçları

Grup	Anne Yaşı	n	$\bar{X}$	S	F	P
İzin Verici	20 - 30	27	33,92	5,29	,104	,902
	31 - 40	142	34,24	4,64		
	41 ⁺	29	33,89	4,18		
Koruyucu	20 - 30	27	20,55	6,87	1,016	,364
	31 - 40	142	21,30	6,05		

	41 ⁺	29	22,79	5,86		
Demokratik	20 - 30	27	29,40	8,53	2,227	,111
	31 - 40	142	26,19	7,15		
	41 ⁺	29	26,96	6,51		
Otoriter	20 - 30	27	44,92	6,23	,157	,855
	31 - 40	142	45,50	5,09		
	41 ⁺	29	45,20	5,17		

Annelerin yaşa göre tutumlarının puan ortalamalarına bakıldığında bütün yaş gruplarındaki annelerin en çok otoriter tutuma en az koruyucu tutuma sahip oldukları görülmektedir. 20-30 yaş aralığındaki annelerin otoriter tutum puan ortalamaları ($\bar{X}=44,92$), 31-40 yaş aralığındaki annelerin otoriter tutum puanları ($\bar{X}=45,50$), 41 ve üzeri yaş grubundaki annelerin otoriter tutum puanları ($\bar{X}=45,20$) şeklindedir.

Koruyucu tutuma sahip annelerin ise 20-30 yaş aralığındaki puan ortalamaları ($\bar{X}=20,55$), 31-40 yaşlarındaki annelerin puan ortalamaları ($\bar{X}=21,30$), 41 ve üzeri yaş grubundaki annelerin koruyucu tutum puanları ($\bar{X}=22,79$) şeklindedir.

Tablo 14'e bakıldığında annelerin izin verici ($F_{(2-195)}=,104$; $p>.05$), koruyucu ($F_{(2-195)}=1,016$; $p>.05$), demokratik ($F_{(2-195)}=2,227$; $p>.05$) ve otoriter ($F_{(2-195)}=,157$; $p>.05$) tutuma sahip olma durumlarının anne yaşına göre farklılaşmadığı görülmektedir.

Tablo 15

Anne Tutumları ve Anne Eğitim Durumuna İlişkin ANOVA Sonuçları

Grup	Anne Yaşı	n	$\bar{X}$	S	F	p	Anlamlı Fark
İzin Verici	İlköğretim	22	33,86	5,97	,090	,914	
	Lise	69	34,05	4,54			
	Üniversite	107	34,27	4,46			
Koruyucu	İlköğretim	22	18,22	6,01	8,252	,000*	
	Lise	69	20,11	5,34			Lise
	Üniversite	107	22,91	6,26			Üniversite
Demokratik	İlköğretim	22	30,68	8,58	4,028	,019*	
	Lise	69	26,81	6,94			İlköğretim
	Üniversite	107	25,89	7,06			Lise
Otoriter	İlköğretim	22	45,13	5,20	,205	,815	
	Lise	69	45,71	5,00			
	Üniversite	107	45,22	5,45			

* $p < .05$

Tablo 15'te anne tutumları ve anne eğitim durumuna ilişkin ANOVA sonuçları verilmiştir. ANOVA sonuçlarına bakıldığında ilköğretim mezunu annelerin lise ve üniversite mezunu annelere göre koruyucu tutum puanları daha yüksek bulunmuştur ($F_{(2-195)}=,000$; $p < .05$). Ayrıca demokratik tutuma sahip annelerin de tutum puanlarında anlamlı bir farklılık

olduğu görülmüştür. Üniversite mezunu annelerin demokratik tutum puanları lise ve ilköğretim mezunu annelerin demokratik tutum puanlarından anlamlı bir farklılık sergilediği görülmüştür ($F_{(2-195)}=,019$; $p<.05$)

Tablo 16

Çocuk Prososyalliğine İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7
ÇPÖ	1	,324**	,198**	,057	-,083	,239**	-,012
YPÖ	,324**	1	-,036	,140*	-,255**	,140*	,170*
ÖPÖ	,198**	-,036	1	,043	-,053	,172*	,080
İzin Verici	,057	,140*	,043	1	-,233**	,272**	,204**
Demokratik	-,083	-,255**	-,053	-,233**	1	-,437**	,030
Otoriter	,239**	,140*	,172*	,272**	-,437**	1	,193**
Koruyucu	-,012	,170*	,080	,204**	,030	,193**	1

n=198; * $p<.05$ ** $p<.01$

Tablo 16'ya bakıldığında çocuk prososyal davranışları ile yetişkin prososyal davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=,324$; $p<.01$). Aynı zamanda çocuk prososyallik ölçeği puanları ile öğretmen prososyallik ölçeği puanları arasında da pozitif yönlü bir ilişki bulunmaktadır ($r=,198$; $p<.01$). Ayrıca çocuk prososyallığı ile ebeveyn tutumlarına puanlarına bakıldığında otoriter tutum ile çocuk prososyallığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=,239$; $p<.01$).

Tablo 17

Cinsiyet Değişkenine Bağlı Çocuk Prososyallığıne İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

Cinsiyet	1	2	3	4	5	6	7
ERKEK							
ÇPÖ	1	,325**	,146	,009	-,091	,109	,032
YPÖ	,325**	1	-,058	,109	-,195*	,108	,150
ÖPÖ	,146	-,058	1	,044	-,023	,291**	,129
İzin Verici	,009	,109	,044	1	-,219*	,342**	,305**
Demokratik	-,091	-,195*	-,023	-,219*	1	-,376**	,013
Otoriter	,109	,108	,291**	,342**	-,376**	1	,240*
Koruyucu	,032	,150	,129	,305**	,013	,240*	1
KIZ							
ÇPÖ	1	,323**	,226*	,114	-,084	,346**	-,040
YPÖ	,323**	1	-,020	,177	-,317**	,171	,193
ÖPÖ	,226*	-,020	1	,048	-,086	,055	,048
İzin Verici	,114	,177	,048	1	-,246*	,202*	,087
Demokratik	-,084	-,317**	-,086	-,246*	1	-,506**	,053
Otoriter	,346**	,171	,055	,202*	-,506**	1	,158
Koruyucu	-,040	,193	,048	,087	,053	,158	1

n=198; *p<.05 **p<.01

Tablo 17'ye bakıldığında hem erkek ($r=,325$; $p<.01$) hem kız ($r=,323$; $p<.01$) çocuklarının prososyal davranışları ile yetişkin prososyal davranışları arasında ilişki olduğu görülmektedir. Çocuk prososyal davranışlarının hem anne hem öğretmen formuna bakıldığında, erkek çocukların anne ve öğretmen formu arasında ilişki görülmezken; kız çocuklarının anne ve öğretmen prososyal davranış formları arasında ilişki olduğu görülmektedir ($r=,226$; $p<.05$).

Tablo 16’de yer alan korelasyon analizi sonuçlarında çocuk prososyalliği ile otoriter tutum arasında ilişki olduğu görülmüştür. Ancak Tablo 17’de bakıldığında cinsiyet değişkenine göre yapılan korelasyon analizi sonuçları erkek çocuklarının prososyal davranışları ile annelerinin otoriter tutumları arasında bir ilişki bulunmadığını fakat kız çocuklarının prososyal davranışları ile annelerinin otoriter tutumları arasında ilişki olduğunu ortaya koymaktadır($r=.346$; $p<.05$).

Tablo18

Çocuk Prososyalliği, Yetişkin Prososyalliği ve Otoriter Tutuma İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Sonuçları

ÇPÖ	B	SHB	β	T	F	R	R ²	ΔR^2
(Sabit)	68,35	2,64		25,849	13,579	,255 ^a	,065	,060
Yaş	5,98	1,62	,255	3,685				
(Sabit)	33,12	7,64		4,33	19,466	,408 ^b	,166	,158
Yaş	5,84	1,53	,248	3,798				
YPÖ	,537	,110	,319	4,876				
(Sabit)	19,45	9,24		2,105	15,529	,440 ^c	,194	,181
Yaş	5,34	1,52	,227	3,497				
YPÖ	,498	,110	,296	4,541				
Otoriter	,375	,147	,168	2,559				

Bağımlı Değişken : ÇPÖ

a. Yordayıcı: (Sabit), DOĞUMTARİHİ,

b. Yordayıcı:(Sabit), DOĞUMTARİHİ, YPÖ

c. Yordayıcı:(Sabit), DOĞUMTARİHİ, YPÖ, OTORİTER

Tablo 18’de yer alan aşamalı regresyon analizi sonuçlarına bakıldığında birinci sabit olan yaşın varyansın % 6,5’ini karşıladığı görülmektedir ($F_{(1-196)} = 13,57; p < .05$). İkinci sabit olan yetişkin prososyalliği analize dahil edildiğinde varyans üzerindeki etki oranın %16,6’ ya yükseldiği görülmektedir ($F_{(1-195)} = 19,46; p < .05$) Üçüncü sabit olan otoriter tutum da analize dahil edildiğinde sabitlerin toplam varyansın %19,4’ünü karşıladığı ortaya çıkmaktadır. ($F_{(1-194)} = 15,52; p < .05$).

5.Bölüm

Tartışma Ve Öneriler

5.1.Tartışma

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile annelerinin prososyal davranışları ve tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara bakıldığında;

5.1.1.Çocuk prososyalliği ve cinsiyet, yaş, doğum sırası ve kardeş sayısı

bulgularına ilişkin tartışma. Araştırma sonucunda okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarının cinsiyet değişkenine bağlı olarak anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yer alan çalışmaların bazılarında da benzer sonuçlar yer aldığı görülmektedir. Yarrow, Zahn-Waxler ve arkadaşları (1976) 3 ve 7.5 yaşları arasındaki çocuklarla yaptıkları çalışmalarında 55 kız ve 53 erkek çocuğun prososyal davranışları ile birtakım sosyal yeterliklerinin ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma bulgularında cinsiyet ve yaşa bağlı olarak prososyal davranış sergileme sıklığında herhangi bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bir başka çalışmada Bağcı (2015) çocuk ile anne-baba arasındaki prososyal davranış ilişkisini incelediği çalışmasında 60-72 aylık çocukların cinsiyet değişkeni bakımından prososyal davranışlarında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Alan yazında yer alan çalışmaların bazılarında da prososyal davranışların cinsiyete göre farklılaştığı ve bu farklılaşmanın daha çok kız çocukların lehine olduğu görülmüştür. Altay ve Güre (2012), okul öncesi eğitim alan çocukların sosyal yeterlik ve olumlu sosyal davranışları üzerine yaptıkları araştırmalarında kız çocukların prososyal davranışlarının erkek çocuklara göre daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır.

Aktaş ve Güvenç (2006), erken ve orta ergenlik dönemindeki çocukların saldırgan ve olumlu sosyal davranışlarını incelediği çalışmada kızların itaatkar ve gizli olumlu sosyal davranış puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Zimmer-Gembeck, Tasha, Gieger ve Crick (2005) 3 yıllık ortaokula geçiş döneminde saldırganlık ve prososyal davranışları incelemişlerdir. Araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla daha prososyal olduklarını ortaya koymuşlardır. Dolayısıyla çocukların prososyal davranışlarında cinsiyete bağlı değişimlerin ergenlik dönemlerinde daha yoğun olduğu görülmektedir. Ergenlik dönemine doğru güçlenen akran ilişkileri ergenlik döneminde daha da baskın hale gelmektedir. Aileyle olan iletişimin daha çok azalıp, akranlarla ve özellikle kendi cinsiyetinden olan çocuklarla iletişimin artış göstermesi cinsiyete bağlı prososyal davranış değişimlerinin daha yoğun olabileceğini düşündürmektedir. Erken çocuklukta cinsiyet rolleri yeni kazanılmaya başlamaktadır; cinsel kimliğini henüz öğrenme ve deneyimleme aşamasında olmalarının çocukların prososyal davranışlarında cinsiyete bağlı değişimlerin olmasını önlediği düşünülmektedir.

Araştırma bulgularına göre 60-72 ay aralığındaki çocukların prososyal davranışları, 48-60 ay aralığındaki çocukların prososyal davranış puanlarından yüksek çıkmıştır. Literatürde yer alan birçok araştırma yaş arttıkça prososyal davranış gösterme sıklığının da arttığını ortaya koymaktadır. Diener ve Kim (2004), okul öncesi çocuklarının sosyal yeterliklerini inceledikleri çalışmada 100 anne ve onların okul öncesi eğitim kurumuna giden çocuklarıyla çalışmışlardır. Araştırma sonuçları çocukların yaşı arttıkça daha fazla prososyal davranış gösterdiğini ortaya koymuştur. Eisenberg ve Fabes (1998) bebeklik dönemi, okul öncesi dönem, çocukluk dönemi ve ergenlik dönemindeki prososyal davranışları incelemiş ve ergenlik dönemindeki çocukların prososyal davranış puanlarının diğer dönemlerdeki çocuklardan daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Özdemir (2010), lise öğrencilerinin prososyal davranışlarını incelediği çalışmada prososyal davranışların yaş

ile birlikte daha artış gösterdiğini ortaya koymuştur. Alanyazında yer alan bazı çalışmalar ise yukarıda yer alan araştırma bulgularıyla çelişmektedir. Zhu, Guan and Li (2015) gruplararası rekabetin prososyal davranışlara olan etkisini 2,5-3.5 ve 5.5-7.5 şeklinde iki yaş grubu açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda 5.5-6.5 yaş grubunun daha adaletli davrandığı görülürken; gruplararası rekabette 2,5-3,5 yaş grubunun daha prososyal davrandıkları görülmüştür. Alan yazında yer alan çalışmalarda ve bu çalışmada da genel olarak yaş arttıkça prososyal davranışların da arttığı görülmektedir. Yaş ilerledikçe artan benlik algısı, olaylara olan bakış açısı, gelişen kişilik ve kazanılan deneyimlerin çocuklar olaylar karşısındaki davranışlarını etkilediği düşünülebilir.

Araştırma bulgularına göre çocukların prososyal davranışlarının doğum sırası ve kardeş sayısına göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bir başka araştırmada Seven (2007), 6 yaş çocuklarındaki aile içi değişkenlerin çocukların sosyal davranış problemleri üzerindeki etkilerini incelediği araştırmasında doğum sırasının çocukların prososyal davranışları üzerinde etkili olmadığı görülürken tek çocukların, 2-4 ile 5 ve üzeri kardeşe sahip çocuklara göre daha az sosyal davranış problemi ortaya koyduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan bir diğer araştırmada Öztürker (2014), 6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışlarının anne ve öğretmen özgeciliği kapsamında incelemiştir. Araştırma bulguları 2-3 ile 4 ve üzeri kardeşi olan çocukların tek çocuk olan gruba göre olumlu sosyal davranış puanlarının daha yüksek olduğu sonucunu ortaya koymuştur.

5.1.2.Çocuk prososyalliği ve okul öncesi eğitim alma durumu bulgularına ilişkin tartışma. Araştırma sonucuna göre okul öncesi eğitim süresine bağlı olarak çocukların prososyal davranışlarında herhangi bir farklılık görülmemiştir. Aynı şekilde Bağcı (2015) çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasını yaptığı araştırmasında 60-72 ay grubu çocuklarının prososyal davranışlarında okul öncesi eğitim süresine ilişkin herhangi anlamlı bir farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bir başka

araştırmada da Çınar (1999), okul öncesi eğitimin çocukların sosyal gelişimleri üzerindeki etkilerini incelemiş ve 4 yaş çocuklarıyla yürüttüğü çalışmada kuruma devam etme süresinin çocukların davranışları üzerinde etkili olmadığını saptamıştır. Alan yazında yer alan çalışmalardan bazıları bu sonuçla paralellik gösterirken bazıları da çelişmektedir. Baran (2005) yaptığı çalışmada, çocukların okul öncesi eğitime devam süresi arttıkça sosyal davranışlarında da artış olduğunu belirlemiştir. Okul öncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin niteliği, öğretmenin bilgisi ve deneyimi çocukların davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Fakat eğitim ortamı dışında aile faktörü, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişkenler çocukların davranışlarına etki etmektedir. Okul öncesi eğitim süresinin yapılan bu çalışmada prososyal davranışlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmamasının, okul dışındaki çevresel faktörlerin araştırmaya katılan çocukların davranışları üzerindeki etkisinden kaynaklandığı söylenebilir.

5.1.3.Çocuk prososyalliği ile anne-baba yaşı ve anne-baba eğitim durumu ve sosyo-ekonomik düzey bulgularına ilişkin tartışma. Araştırma sonuçlarına göre anne ve baba yaşının çocukların prososyal davranışları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişen başka bir araştırmada Karaca, Gündüz ve Aral (2011), 6 yaş çocuklarının sosyal davranışlarını incelemiştir. Araştırma sonucunda 31-35 yaş arasındaki annelerin çocuklarının 30 yaş altındaki annelerin çocuklarına oranla daha az prososyal davranış sergilediği saptanmıştır.

Araştırma sonucunda çocukların prososyal davranışlarında sosyo-ekonomik düzeye göre herhangi bir anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bir başka çalışmada Kargı ve Erkan (2004), düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ailelerin çocuklarında orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki çocuklara kıyasla daha fazla davranış sorunlarının ortaya çıktığını belirlemişlerdir. Bir başka çalışmada Bandy ve Wilhelm (2007), gelir düzeyinin ergenlerin olumlu sosyal davranışları üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonucunda düşük gelirli ailelerin

çocuklarının diğer gruplara göre daha fazla yardımsever davranışlar sergilediğini; orta ve üst gelir seviyesine sahip ailelerin çocuklarının, düşük gelire sahip ailelerin çocuklarından daha fazla gönüllü davranışlar sergilediği görülmüştür. Yukarıda yer alan çalışmaların sonuçlarıyla çelişen farklı çalışmalarda göze çarpmaktadır. Erdoğan (2002), 12-14 yaşlarındaki çocukların prososyal davranışlarını incelediği araştırmasında sosyo-ekonomik düzeyin çocukların prososyal davranışları üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırmalar göstermektedir ki ailenin gelir düzeyi çocukların prososyal davranışları üzerinde etkili olabilmektedir. Ekonomik yetersizliklerin aile içindeki olumsuz durumlara ve sosyal yetersizliklere sebep olabileceği; bütün bunların ailelerin yetiştirme tutumlarına etkisinin çocukların davranışları üzerinde olumsuz etki yaratabileceği söylenebilir.

Araştırma bulguları çocukların prososyal davranışlarının ilköğretim mezunu annelerin lehine ve ilköğretim mezunu babaların lehine farklılaştığını ortaya koymuştur. Fox, Plantz ve Bentley (1995), yaptıkları çalışmada anne eğitim düzeyinin çocukların problem davranışları üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Düşük eğitim düzeyine sahip annelerin çocuklarının daha fazla problem davranış gösterdiği saptanmıştır. Bir başka çalışmada Karaca, Gündüz ve Aral (2011), 6 yaş çocuklarının sosyal davranışlarını inceledikleri çalışmada anne-baba eğitim düzeyi düştükçe çocukların ilişkisel saldırganlık davranışlarının da azaldığını ortaya koymuştur. Eğitim seviyesi arttıkça anne ve babaların çalışması, çocuklarıyla olan etkileşimlerinin azalması ve çocuklarıyla geçirdikleri vaktin daha kısıtlı olması gibi nedenlerden dolayı çocuklarında prososyal davranışların düşük olduğu söylenebilir.

5.1.4.Çocuk prososyalliği ve ebeveyn tutumu bulgularına ilişkin tartışma.

Araştırma bulgularına bakıldığında annelerin otoriter tutuma sahip olmaları çocukların prososyal davranışları pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca cinsiyete bağlı olarak yapılan korelasyon analizi sonuçları bu farklılıkta annelerin kız çocuklarına erkek çocuklardan daha

fazla otoriter tutum sergilediği belirlenmiştir. Bu çalışma sonucu ile paralellik gösteren bir başka araştırmada, Baumrind (1972) çalışmasında 16 siyah ve beyaz aile ile onların okul öncesi dönem çocuklarıyla çalışmış ve bu çocukların sosyal davranışlarına olan etkiyi incelemiştir. Araştırma bulguları siyah ve beyaz ailelerin erkek çocuklarının davranışlarında ebeveyn tutumlarının herhangi bir etkisi olmadığı görülürken, siyah ailelerde otoriter tutuma sahip olmanın kız çocuklarının daha özgüvenli ve bağımsız olduğunu ortaya koymaktadır.

Yağmurlu, Sanson ve Köymen (2005) Avusturyalı ve Türk çocukları üzerinde yaptıkları araştırmalarında okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışları ile ebeveyn davranışları ve çocuğun mizacı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Anne ve öğretmenlerle yürütülen çalışmada Türk ve Avusturyalı çocuklarının prososyal davranışlarında benzerlik görülmüştür. Avusturyalı annelerin gösterdiği sıcaklık davranışının prososyalliği olumlu yönde etkilediği görülürken; Türk annelerin ise itaat bekleme davranışının prososyalliğe olumlu etki ettiği ortaya konulmuştur.

Alanyazında yer alan araştırmalarda farklı sonuçlar elde edilen çalışmalar olduğu da görülmektedir. Nicholson, Fox ve Johnson (2005), ebeveyn tutumlarının çocukların davranışları üzerindeki değişimi incelediği araştırmasında 2-5 yaş aralığında çocukların olumlu sosyal davranışlarının anne-baba tutumlarına göre farklılık göstermediğini ortaya koymuşlardır. Bir başka araştırmada ise Ogelman ve arkadaşları (2013), anne tutumlarının 5-6 yaş çocukları üzerindeki etkilerini incelemiş ve otoriter tutuma sahip annelerle çocuklarının davranış puanları arasında negatif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur.

Locke (2002), 65 çocuk (3-4 yaş) ve anne çifti ile gerçekleştirdiği araştırmasında, yetkeci anne tutumu ile çocukların olumlu sosyal davranışları arasında olumlu yönde anlamlı ilişki, izin verici ve otoriter tutum ile olumlu sosyal davranışlar arasında olumsuz yönde anlamlı düzeyde ilişki tespit etmiştir. Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında geleneksel

toplumlarda otoriter tutumun çocukların prososyal davranışları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu fakat modern toplumlarda ise demokratik tutumun çocukların prososyal davranışları üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda toplumsal değerler ve kültürel yapının çocuk yetiştirme tutumları üzerinde yordayıcı bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

5.1.5.Çocuk prososyalliği ve yetişkin prososyalliği bulgularına ilişkin tartışma.

Araştırma bulgularına göre çocuk prososyalliği ve anne prososyalliği arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Bu durumda annelerin prososyal davranmalarının çocuklarının da prososyal davranmalarını etkilediği söylenebilmektedir. Bir başka araştırmada Trommsdorf (1991), çocukların empatik becerilerini 5-6 yaşlarındaki 15 erkek ve 15 kız çocuğuyla incelemiştir. Öğretmen görüşleriyle yapılan değerlendirme sonucunda empatik davranışlar gösteren anneler ile çocuklarının da empati düzeyleri arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Yarrow, Scott ve Waxler (1973), okul öncesi dönem çocuklarının prososyal davranışlarını deneysel bir çalışmayla incelemiştir. Çalışma sonucunda yetişkinlerin sosyal davranışlarda bulunarak model oluşturmalarının çocukların özgecilik, empatik olma gibi davranışlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Bağcı (2015), çocuk ve yetişkin prososyalliği arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında hem anne hem de babanın prososyal davranış puanları ile çocuklarının prososyal davranış puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Bir başka araştırmada Trommsdorff (1991), annelerin empatik olma durumu ile çocuklarının empati düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. 5-6 yaş aralığındaki toplam 15 kız ve 15 erkek çocuk ile yapılan çalışmada empatik becerilere sahip annelerin çocuklarının da empati puanlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Daniel, Madigan ve Jenkins (2016) çocukların prososyal davranışları ile anne-babaların davranışları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Anne-babanın çocuğa karşı olan davranışlarının sıcak ve samimi olmasının 36 aylık çocukların

çocukların prososyal davranışlarının gelişiminde önemli bir rolü olduğunu belirtmişlerdir.

Öztürker(2014), anne özgeciliği ve çocuk prososyalliği arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, annenin özgeci davranışlara sahip olmasının çocukların prososyal davranışları üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

5.2.Öneriler

Bu çalışma Bursa'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden 48-72 ay grubundaki çocuklar, çocukların anneleri ve öğretmenleri ile yapılmıştır. Araştırmada toplanan 198 veri ışığında annelerin prososyal davranışlarıyla çocuklarının prososyal davranışlarını arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Türkiye'de okul öncesi dönemde prososyal davranışlara yönelik olarak yapılan çalışmaların yetersiz olduğu görülmektedir. Bu kısımda prososyal davranışlar üzerine çalışma yapacak olan araştırmacılara birtakım öneriler sunulacaktır.

1. Prososyal davranışların bebeklik döneminden itibaren gözlemlendiği düşünüldüğünde bebeklik dönemini de içine alan boylamsal çalışmalarla erken çocukluk döneminde prososyal davranışların gelişimi incelenebilir.
2. Hem çocuklara hem de ailelere yönelik bir program geliştirilip, bu prososyal davranış eğitiminin çocukların prososyal davranışlarına olan etkisi incelenebilir.
3. Öğretmenlerin çocukların davranışlarını doğrudan etkileyebileceği varsayımına yönelik olarak, yetişkin prososyalliği gibi öğretmenin sınıf içi davranışları ve prososyalliğine yönelik ölçme araçları geliştirilerek çocukların prososyal davranışlarıyla olan ilişkisi yordanabilir.
4. Literatürde yer alan araştırma bulguları ebeveyn tutumlarının kültürel bakış açılarıyla farklılaşabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durumu incelemek amacıyla kültürlerarası çalışmalar yapılabilir.

5. Bu araştırma sonucunda ebeveynlerin prososyal davranışlarıyla çocuklarının prososyal davranışları arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ebeveynlere prososyal davranışların gelişimine yönelik eğitim programları düzenlenebilir.

Kaynakça

- Aktaş, V. & Güvenç, B. G. (2006). Kız ve erkek ergenlerde saldırgan ve olumlu sosyal davranışlar ile yaş, ilişkisel bağlam ve kişiler arası duyarlılık arasındaki ilişkiler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 233-264.
- Altay, F. B., & Gure, A. (2012). Relationship among the parenting styles and the social competence and prosocial behaviors of the children who are attending to state and private preschools. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 12(4), 2712-2718.
- Alvord, M. K., & O'Leary, K. D. (1985). Teaching children to share through stories. *Psychology in the Schools*, 22(3), 323-330.
- Aral, N., Baran, G., Çimen, S. & Bulut, Ş. (2000). *Çocuk gelişimi 2* (1. baskı). İstanbul: YA-PA Yayınları.
- Armer, M. (2003). *A longitudinal investigation of the stability and outcomes of shyness from preschool to early elementary school* (Unpublished Master Thesis). Carleton University, Canada.
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6), 1144-1159.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1>
- Avcıoğlu, H. (2007). Sosyal becerileri değerlendirme ölçeğinin geçerlik ve güvenilirlik çalışması (4-6 yaş). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 87-101.
- Bağcı, B. (2015). *Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenilirlik çalışması ve çocuk ile anne baba prososyal davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baran, G. (2005). Dört-beş yaş çocuklarının sosyal davranışlarının ve aile ortamlarının incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 321.
- Bar-Tal, D. (1976). *Prosocial behavior: Theory and research*. Washington, DC, US: Hemisphere Publishing Corp.
- Başal, H. A. (2012). *Gelişim ve psikoloji. Nasıl mutlu ve başarılı bir çocuk yetiştirebilirim?* (5. Baskı). Bursa: Ekin Yayınları.
- Başal, H. A. (2013). *Okul öncesi eğitime giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım
- Batson, C. D. (2014). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Psychology Press.
- Baumrind, D. (1971). Current parents of parental authority. *Development Psychology Monographs*, 4 (1), 2.
- Baumrind, D. (1972). An exploratory study of socialization effects on black children: Some black-white comparisons. *Child development*, 261-267.
- Bayhan, P. ve Artan İ., (2007). *Çocuk gelişimi ve eğitimi*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Beauvais, C. (1982). *Sharing in Preschool: A Naturalistic Observation*.
- Bilgin, H. (1996). *Okul öncesi eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin öğretmenlik tutumlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (13. Baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık.

- Carlo, G., Hausmann, A., Christiansen, S. & Randall, B. R. (2003). Sociocognitive and behavioral correlates of a measure of prosocial tendencies for adolescents, *Journal of Early Adolescence*, 23 (1), 107-134.
- Carlo, G. & Randall, B. (2002). The development of a measure of prosocial behaviours for late adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*. 31 (1), 31-44.
- Chang, L., Schwartz, D., Dodge, K. A., & McBride-Chang, C. (2003). Harsh parenting in relation to child emotion regulation and aggression. *Journal of Family Psychology*, 17(4), 598.
<http://dx.doi.org/10.1037/0893-3200.17.4.598>
- Choi, J., (2005). Social Interdependence and social dominance: determinants of children's bullying, victimization and prosocial behaviors. (Unpublished doctoral dissertation), University of Minnesota, USA.
- Clarke, D. (2003). *Pro-social and anti-social behaviour*. Routledge.
- Cüceloğlu, D. (1998). *İnsan ve davranışı* (8. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu. (2014). *Başarıya götüren aile* (14. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çalık, T., Özbay, Y., Özer, A., Kurt, T., & Kandemir, M. (2009). İlköğretim okulu öğrencilerinin zorbalık statülerinin okul iklimi, prososyal davranışlar, temel ihtiyaçlar ve cinsiyet değişkenlerine göre incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 60(60), 555-576.
- Çimen, S. (2000). *Ankara'da üniversite anaokullarına devam eden beş-altı yaş çocuklarının psiko-sosyal gelişimlerinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Daniel, E., Madigan, S., & Jenkins, J. (2016). Paternal and maternal warmth and the development of prosociality among preschoolers. *Journal of Family Psychology, 30*(1), 114.
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*, 113-126.
- Demir, E. K., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları, 11*(21), 15-25.
- Dereli, E. (2008). *Çocuklar için sosyal beceri eğitim programının 6 yaş çocukların sosyal problem çözme becerilerine etkisi* (Doctoral dissertation) Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Diener, M. L., & Kim, D. Y. (2004). Maternal and child predictors of preschool children's social competence. *Journal of Applied Developmental Psychology, 25*(1), 3-24.
- Doğruyol, B., Türküler Aka, B. & Tilbe, E. (2018). Okul tipinin okul öncesi dönem davranış düzenleme becerileri üzerindeki etkisi, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 33*(1), 23-35.
- Dökmen, Ü. (2013). *Sanatta ve günlük yaşamda iletişim çatışmaları ve empati*. (51. Baskı). Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Edwards, C. P., de Guzman, M. R. T., & Carlo, G. (2005). Prosocial behaviors in context: a study of the Gikuyu children of Ngecha Kenya. *Applied Developmental Psychology, 26*, 542-558.
- Eisenberg, N. (2000). Emotion, regulation, and moral development. *Annual review of psychology, 51*(1), 665-697.

- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy, and sympathy. In M.H. Bornstein, L. Davidson, C.L.M. Keyes, ve K.A. Moore (Eds.) *Well-Being: Positive development across the life course*, 253-265. Mahwayh, NJ: Earlbaum.
- Eisenberg, N. , Guthrie, I., Murphy, B., She-pard, S. & Cumberland, A. (1999). Consistency and Development of Pro-social Dispositions: A Longitudinal Study, *Child Development*, 70 (6), 1360-1372.
- Eisenberg, N., & Fabes, R. (1998). *Prosocial development*. (Editör W. Damon ve N. Eisenberg) içinde, *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional, and Personality Development*, (ss. 701–778). New York: Wiley.
- Eisenberg, N., & Lennon, R. (1983). Sex differences in empathy and related capacities. *Psychological bulletin*, 94(1), 100.
- Eisenberg, N., Carlo, G., & Murphy, B. (7). Van Court, P.(1995). Prosocial development in late adolescence: A longitudinal study. *Child development*, 66(4), 1179-1197.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (2007). Prosocial development. *Handbook of Child Psychology*, 3.
<https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0311>
- Fabes, R. A., Carlo, G., Kupanoff, K., & Laible, D. (1999). Early adolescence and prosocial/moral behavior I: The role of individual processes. *The Journal of Early Adolescence*, 19(1), 5-16.
- Fazlıoğlu, Y. (2009). *Eğitim psikolojisi* (Ed. N.Aral ve T. Duman), (135- 153), İstanbul: Kriter Yayınevi.

- Flouri, E. & Sarmadi Z. (2016), Prosocial behaviour and childhood trajectory internalizing and externalizing problems: The role of neighborhood and school contexts, *Developmental Psychology*, 52 (2), 253-258.
- Fox, R. A., Platz, D. L., & Bentley, K. S. (1995). Maternal factors related to parenting practices, developmental expectations, and perceptions of child behavior problems. *The Journal of Genetic Psychology*, 156(4), 431-441.
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1989). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Frisby, C.L., & Tucker, C.M. (1993) Black children's perceptions of self: Implications for educators. *The Educational Form*, 57, 146-156.
- Gage, J., & Robson, D. (1984). *Patterns of achievement and self concept among students in a tri-ethnic community*. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED252343>
- Gander, M. J. & Gardiner, H. W. (2001). Child and adolescent development (A. Donmez, N. Celen & B. Onur, Trans.). Ankara, Turkey: Imge Kitabevi.
- Gözün- Kahraman, Ö. & Kurt, G. (2013). Öğretmen adaylarının olumlu sosyal ve saldırgan davranış eğilimlerinin incelenmesi. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 3(3), 236-243.
- Greitemeyer, T. (2009). Effects of songs with prosocial lyrics on prosocial thoughts, affect, and behavior. *Journal of Experimental Social Psychology*, 45, 186-190.
- Griese, E. R. (2011). *Prosocial behavior as a protective factor for children's peer victimization*. Open Access Theses and Dissertations from the College of Education

and Human Sciences Education and Human Sciences, College of (CEHS). University of Nebraska, Lincoln.

Grusec, J. E., Davidov, M., & Lundell, L. (2004). Prosocial and helping behavior. Peter K. Smith & Craig H. Hart (Eds.), *Childhood social development* içinde (s.457-474). Malden: Blackwell.

Gülay, H. (2011). Assessment of the prosocial behaviors of young children with regard to social development, social skills, parental acceptance-rejection and peer relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 38(3), 164-172.

Günel, A., & Kabadayı, A. (2017). Anne-baba tutumlarının okulöncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi. *Journal of Human Sciences*, 14(3), 2762-2776.

Hatcher, S. I., Nadeau, M.S., Walsh, I.K., Reynolds, M., Galea, J., & Marz, K. (1994). The teaching of empathy for high school and college students: Testing Rogerian methods with the interpersonal reactivity index. *Adolescence*, 29(116), 961-974.

Hoffman, M. L. (1982). Development of prosocial motivation: Empathy and guilt. In N. Eisenberg (Ed.), *The development of prosocial behavior*, 281-313. New York: Academic Press.

Hoffman, M. L. (2000). *Empathy and moral development: Implications for caring and justice*. New York: Cambridge University Press.

Hofman, A., White, T. (2015) Cortical Thickness and Prosocial Behavior in School-Age Children: a Population-Based MRI Study. *Social Neuroscience*, 10(6), 571-82.

Irving, V. (1988). *Promoting prosocial behavior to nurture caring in head start teachers and children*. Retrieved from

<https://eric.ed.gov/?id=ED307053>

Jewell, J. D., Krohn, E. J., Scott, V. G., Carlton, M., & Meinz, E. (2008). The differential impact of mothers' and fathers' discipline on preschool children's home and classroom behavior. *North American Journal of Psychology*, 10(1), 173-188.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1998). *Kültürel Psikoloji*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Kahraman, H. (2007). *Empatik beceri eğitiminin okul öncesi dönemdeki çocukların empatik becerilerine ve sorun davranışlarına etkisi* (Yayınlanmamış Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.

Karabulut-Demir, E., & Şendil, G. (2008). Ebeveyn tutum ölçeği (ETÖ), *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (21), 15-25.

Karaca, N. H., Gündüz, A. & Aral, N. (2011). Okul öncesi dönem çocuklarının sosyal davranışlarının incelenmesi. *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 4(2), 65-76.

Karasar, N.(2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın.

Knafo, A., & Plomin, R. (2006). Prosocial behavior from early to middle childhood: genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental psychology*, 42(5), 771.

Krebs, D. (1982). *Altruism-A Rational Approach*, (Editör: N. Eisenberg) içinde The Development of Prosocial Behavior (ss.53-76), New York: Academic Press.

- Kumru, A., Carlo, G., & Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duyuşsal bazı değişkenlerle ilişkisi, *Türk Psikoloji Dergisi*.19(54).109-125.
- Lewis, M. (2004). *Social and moral development: Emerging evidence on the toddler years*. Leavitt, L. A., & Ball, D. M. (Eds.). Johnson & Johnson Pediatric Institute.
- Maccoby, E.E. & Martin, J.A. (1983) Socialization in the context of the family: Parent-child interaction. In P.H. Mussen (Ed) *Handbook of Child Psychology* (4thed., Vol. 4.). New York: Wiley
- Martin, G. B., & Clark, R. D. (1982). Distress crying in neonates: Species and peer specificity. *Developmental Psychology*, 18(1), 3.
- Mateer, N. H. (1993). *Altruism in teachers: An exploratory study*. Unpublished Dissertation, Penn State University, PA, USA.
- McGinley, M., & Carlo, G. (2007). Two sides of the same coin? The relations between prosocial and physically aggressive behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 36(3), 337
- Moschis George P. (1985), The role of family communication in consumer socialization of children and adolescents, *Journal of Marketing Research*, 4(11), 898-913.
- Muris, P., & Ollendick, T. H. (2005). The role of temperament in the etiology of child psychopathology. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 8(4), 271-289.
- Neal, J. & Frick-Harbury, D. (2001). The Effects of Parenting Styles and Childhood Attachment Patterns on Intimate Relationships. *Journal of Instructional Psychology*, 28, (3), 178-183.

Nicholson, B. C., Fox, R. A., & Johnson, S. D. (2005). Parenting young children with challenging behaviour. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(4), 425-428.

<https://doi.org/10.1002/icd.403>

Oktaç, A. (2004). *Yaşamın Sihirli Yılları*. Ankara: Epsilon Yayıncılık

Özcan, A. (2017). *Okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 60-72 aylık çocukların ahlaki ve sosyal kural algıları prososyal davranışları ile duygu düzenleme becerileri arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Özdemir Z. (2010). *Lise Öğrencilerinin Prososyal Davranışlarının Mizah, Öfke, ve Utangaçlık Düzeylerine Göre İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Özen Altınkaynak, Ş., & Akman, B. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların okula uyum becerilerine anne baba tutumlarının etkisi. *Journal of Society & Social Work*, 30(1), 19-36.

Özer, G. (2016). *Empati eğitim programının anaokulu çocuklarının empatik ve prososyal becerilerine etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öztürker, B. (2014). *6 yaş çocuklarının olumlu sosyal davranışları ile anne ve öğretmen özgeçiliği arasındaki ilişkilerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J., Hermanns, J. M., Peetsma, T. T., & van den Wittenboer, G. L. (2008). Parenting style as a mediator between children's negative

- emotionality and problematic behavior in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 169(3), 209-226.
- Pianta, R.C. & Stuhlman, M.W. (2004). Teacher, child relationships and children's success in the first years of school. *Social Psychology Review*, 33, 444- 458.
- Pratt, M. W., Skoe, E. E. & Arnold, M. L. (2004). Care reasoning development and family socialisation patterns in later adolescence: A longitudinal analysis. *International Journal of Behavioral Development*, 28, 139–147.
- Querido, J. G., Warner, T. D., & Eyberg, S. M. (2002). Parenting styles and child behavior in African American families of preschool children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31(2), 272-277.
- Reio Jr, T. G., Maciolek, C. L., & Weiss, E. M. (2002). The Prevalence of Anxiety and Pro-Social Behaviors in Child-Centered and Basic Skills Preschool Classrooms. Retrieved from <https://eric.ed.gov/?id=ED476914>
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., & Evans, D. E. (2000). Temperament and personality: origins and outcomes. *Journal of personality and social psychology*, 78(1), 122.
- Santrock, J. W. (2016). *Yaşam boyu gelişim* (13. Basım; Çev. Ed. Yüksel, G.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Schroeder, D.A., Penner, L.A., Dovidio J.F., & Piliavin, J.A. (1995). The psychology of helping and altruism. P.G. Zimbardo (Ed.). *McGraw-Hill Series on Social Psychology*. San Francisco: McGraw-Hill.
- Seven, S. (2007). Ailesel faktörlerin altı yaş çocuklarının sosyal davranış problemlerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 51(51), 477-499.

- Somer, B. (2015). 4 - 6 yaş resimli çocuk kitaplarının prososyal davranışlar açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.
- Staub, E. (1971). The use of role playing and induction in children's learning of helping and sharing behavior. *Child Development*, 805-816.
- Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., & Dornbusch, S. M. (1994). Over-time changes in adjustment and competence among adolescents from authoritative, authoritarian, indulgent, and neglectful families. *Child Development*, 65(3), 754-770. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1994.tb00781.x>
- Sümer, N., Gündoğdu Aktürk, E., & Helvacı, E. (2010, Haziran). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, s. 42-59.
- Sünbül, Z. A., & Güçray, S. S. (2016). Ergenlerde olumlu sosyal davranışları yordamada koruyucu faktörler ve bazı kişisel değişkenlerin rolü. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 101-114.
- Şahin, M. (Ed.). (2017). *Anormal psikoloji*. 12. Baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Şen, M.(2009). *3-6 yaş grubu çocukların sosyal davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Programı, Ankara.
- Thijssen, S., Wildeboer, A., Muetzel, R. L., Bakermans-Kranenburg, M. J., El Marroun, H., Hofman, A. & van IJzendoorn, M. H. (2015). Cortical thickness and prosocial behavior in school-age children: a population-based MRI study. *Social Neuroscience*, 10(6), 571-582.

Trommsdorff, G. (1991). Child-rearing and children's empathy. *Perceptual and Motor Skills*, 72(2), 387-390.

<https://doi.org/10.2466/pms.1991.72.2.387>

Toy, B. (2006). *Sanat eğitimi alan ve almayan 15–17 yaş grubundaki ergenlerin sosyal uyumlarının ve benlik tasarım düzeylerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Trawick-Swith, J. (2013). *Erken çocukluk döneminde gelişim: Çok kültürlü bir bakış açısı* (*Early childhood development: A multicultural perspective*). Trans. Nobel Yayınları: Ankara.

Trommsdorff, G. (1991). Child-rearing and children's empathy. *Perceptual and Motor Skills*, 72(2), 387-390.

<https://doi.org/10.2466%2Fpms.1991.72.2.387>

Uzmen S. & Mağden D. (2002). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları İle Desteklenmesi. *M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*. 15, 193- 212.

Vaish, A., Carpenter, M., & Tomasello, M. (2009). Sympathy through affective perspective taking and its relation to prosocial behavior in toddlers. *Developmental Psychology*, 45(2), 534.

Williams, K. E., & Berthelsen, D. (2017). The development of prosocial behaviour in early childhood: Contributions of early parenting and self-regulation. *International Journal of Early Childhood*, 49(1), 73-94.

Wispe, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 314.

- Yağmurlu B. & Sanson A. (2009). Parenting and temperament as predictors of prosocial behaviour in Australian and Turkish Australian children, *Australian Journal of Psychology*, 61 (2), 77-88.
- Yalçın, V. (2016). *Okul öncesi dönem çocuklarının okula uyum süreci ile ebeveynlerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Yarrow M.R., Scott, P.M. & Waxler C.Z. (1973). Learning concern for others. *Development Psychology*, 8(2), 240.
<http://dx.doi.org/10.1037/h0034159>
- Yarrow, M. R., Waxler, C. Z., Barrett, D., Darby, J., King, R., Pickett, M., & Smith, J. (1976). Dimensions and correlates of prosocial behavior in young children. *Child Development*, 118-125.
- Yavuzer, H. (2012). *Doğum öncesinden ergenlik sonuna çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazgan İnanç B. , Bilgin M. & Kılıç Atıcı M. (2015). *Gelişim psikolojisi: Çocuk ve ergen gelişimi*, Ankara: Pegem Akademi.
- Yenidede, E.E. (2018). *60-72 aylık çocukların prososyal davranışlarına sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimlerinin etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yoleri. S. & Seven S. (2014). Analyzing Effect of Age and Sex Differences on Prosocial Behaviour of Preschool Children. *International Journal of Social Science*, 29, 261-270.
- Yörükoğlu, A. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. (27. Baskı). Ankara: Özgür Yayıncılık

Zahn-Waxler, C., & Radke-Yarrow, M. (1982). The development of altruism: Alternative research strategies. In N. Eisenberg (Ed.), *The Development of Prosocial Behavior* (pp. 109-137). New York: Academic Press.

Zhu, Y., Guan, X., & Li, Y. (2015). The effects of intergroup competition on prosocial behaviors in young children: a comparison of 2.5–3.5 year-olds with 5.5–6.5 year-olds. *Frontiers in Behavioral Neuroscience*, 9, 16.

<https://doi.org/10.3389/fnbeh.2015.00016>

Zimmer-Gembeck, M. J., Geiger, T. C., & Crick, N. R. (2005). Relational and physical aggression, prosocial behavior, and peer relations: Gender moderation and bidirectional associations. *The Journal of Early Adolescence*, 25(4), 421-452.

Ekler

Ek 1

Sayın Veli (Anne);

Aşağıda yer alan bilgiler okul öncesi dönem çocuğunun prososyal davranışları ile ebeveyn prososyal davranışları ve tutumları arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla kullanılacaktır.

Sorulara vereceğiniz yanıtlar bilimsel amaçlı kullanılacak olup kimseyle paylaşılmayacaktır.

Soruları samimi ve içten bir şekilde yanıtlamanız araştırmanın güvenilirliği açısından önemlidir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

U.Ü. Yüksek Lisans Öğrencisi

Ayşe ÇUBUKCU

cubukcuayse@gmail.com

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1.Çocuğun Adı Soyadı : .....

2.Çocuğun Cinsiyeti

a. Erkek ( )   b. Kız ( )

3.Çocuğun Doğum Tarihi

...../...../.....

4. Çocuğun Kardeş Sayısı

a. Yok ( )   b. 1 ( )   c. 2 ve üzeri ( )

5. Kaçınıcı çocuk olduğunuzu belirtiniz. ....

6. Çocuğun Okul Öncesi Eğitim Alma Süresi (Bu sene de dahil)

a. 1 yıl ( ) b. 2 yıl ve üzeri ( )

7. Annenin Yaşı

a. 20-30 ( ) b. 31-40 ( ) c. 41 ve üzeri ( )

8. Anne Eğitim Durumu

a. İlköğretim ( ) b. Lise ( ) c. Üniversite ( )

9. Annenin Mesleği : .....

10 Babanın Yaşı

a. 20-30 ( ) b. 31-40 ( ) c. 41 ve üzeri ( )

11. Baba Eğitim Durumu

a. İlköğretim ( ) b. Lise ( ) c. Üniversite ( )

12. Babanın Mesleği : .....

13. Ailenin Aylık Ortalama Geliri

a. 1400 – 4000 TL ( ) b. 4001- 6000 TL ( ) d. 6001 ve üzeri ( )

Ek 2

Yetişkin Prososyallik Ölçeği Örnek Maddeler

Aşağıdaki ifadeler birçok ortak durumu tanımlamaktadır. “Doğru” veya “yanlış” cevap yoktur. En iyi cevap o an aklınıza gelen ilk cevaptır. Lütfen her ifadeyi dikkatlice okuyunuz ve ilk tepkinizi yansıtan cevabı işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1.Arkadaşlarıma/meslektaşlarıma çalışmalarında yardım etmekten memnunum.					
4.İhtiyacı olanlara yardım için gönüllü çalışmalara katılıyorum.					
8.Başkalarının hissettiklerini yoğun bir şekilde ben de hissederim.					
14.Bana gelen iyi bir fırsatı arkadaşlarımla kolayca paylaşıyorum.					

Ek 3**Çocuk Prososyallik Ölçeği (Anne Formu) Örnek Maddeler**

Sayın Veli (Anne),

Aşağıdaki listede çocuğunuzun davranışını anlatan cümleler yer almaktadır. Lütfen her davranışı mümkün olduğunca diğerlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirerek, çocuğunuzun bu davranışa ne derecede sahip olduğunu aşağıdaki ölçekten uygun kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1. Diğer insanları önemser.					
2. Bir kavga veya tartışma varsa onu durdurmaya çalışır.					
8. İncitilen birinin yardımına koşar.					
9. Diğer çocuklara karşı sıcak ve samimidir.					
10. Hasta ya da sıkıntısı olan insanlara yardım etmek ister.					

Ek 4**Çocuk Prososyallik Ölçeği (Öğretmen Formu) Örnek Maddeler**

Sevgili Meslektaşım,

Aşağıdaki listede çocuğun davranışını anlatan cümleler yer almaktadır. Lütfen her davranışı mümkün olduğunca diğerlerinden bağımsız bir şekilde değerlendirerek, çocuğun bu davranışa ne derecede sahip olduğunu aşağıdaki ölçekten uygun kutucuğu işaretleyerek belirtiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Genellikle	Her Zaman
1. Diğer insanları önemser.					
3. Oyuncaklarını, yemeğini ve diğer eşyalarını başkalarıyla paylaşır.					
6. Başkalarının duygularına karşı duyarlı ve hassastır.					
9. Diğer çocuklara karşı sıcak ve samimidir.					
10. Hasta ya da sıkıntısı olan insanlara yardım etmek ister.					

Ek 5

Ebeveyn Tutum Ölçeği

	Her zaman böyledir.	Çoğu zaman böyledir.	Bazen böyledir.	Nadiren böyledir.	Hiçbir zaman böyle değildir.
1.Ben bir başkasıyla konuşurken çocuğumun araya girmesine izin veririm.					
2.Çocuğumun kendine özgü bir bakış açısı olduğunu kabul ederim.					
3.Çocuğumla aynı fikirde olmadığımız zaman, benim fikirlerimi kabul etmesi için onu zorlarım.					
4.Çocuğumu, hayatın ufak tefek güçlüklerinden korurum.					
5.Çocuğuma bağımsız olmayı öğrenmesi konusunda yardımcı olurum.					
6.Çocuğuma kurallara neden uyması gerektiğini açıklarım.					
7.Çocuğuma yaptığı şeyin önemli olduğunu hissettiririm.					
8.Çocuğumu kendisi için yorucu olabilecek işlerden korurum.					
9.Çocuğum söz dinlemediğinde ona vururum.					
10.Çocuğumun iyi ve kötü davranışı karşısında neler hissettiğimi ona açıklarım.					
11.Çocuğumu yola getirmek için onu azarlarım.					
12.Çocuğuma karşı koruyucu davranırım.					
13.Çocuğum iyi davrandığında överim.					
14.Çocuğumun kişisel görüşlerine saygı gösteririm.					
15.Çocuğumu bir şeyleri kendi başına yapması konusunda cesaretlendiririm.					
16.Arkadaşları çocuğuma sataştığı zaman onu korurum.					

17.Çocuğumun başkaları konuşurken araya girmesine izin veririm.					
18.Çocuğumun cinsel konularda sorduğu soruları anlayacağı bir dilde doğru olarak cevaplarım.					
19.Çocuğum yanlış bir şekilde bağırdığında ona bağıırım.					
20.Ebeveynlik konusunda bir yanlış yaptığımda çocuğumdan özür dilerim.					
21.Çocuğumu kendisi için zor olabilecek işlerden korurum.					
22.Çocuğumun hastalanmasından endişe ederim.					
23.Çocuğumun duygularını serbestçe ifade etmesine izin veririm.					
24.Çocuğumun istediği saatte uyumasına izin veririm.					
25.Çocuğum yanlış davrandığında, bunun neden yanlış olduğunu ona açıklarım.					
26.Çocuğuma kızdığımında çocuğumu cezalandırırım.					
27.Fiziksel cezayı, çocuğuma disipline sokmanın bir yolu olarak kullanırım.					
28.Çocuğumun hayal kırıklığına uğramaması için elimden geleni yaparım.					
29.Çocuğumun büyüdükçe yeni şeyler denemeyi göze alması gerektiğine inanırım.					
30.Çocuğumun her şeyi yapmasına izin veririm.					
31.Çocuğumun yanlış davranışını görmezden gelirim.					
32.Çocuğumu başka çocuklarla kıyaslarım.					
33.Çocuğumun şımarıklıklarına göz yumarım.					
34.Çocuğumu şımartırım.					
35.Çocuğuma karşı çabuk öfkelenirim.					
36.Çocuğum bana bir şey anlatırken sözünü kesmeden dinlerim.					
37.Çocuğuma bir şey alırken onun da fikrini alırım.					
38.Çocuğumla her konuyu konuşabilirim.					

39.Çocuğuma karşı sabırsızım.					
40.En ufak bir hatasında, çocuğumu cezalandırırım.					
41.Çocuğum için hemen hemen bütün eğlencelerimden fedakarlık ederim.					
42.Çocuğumun kendi başına becerebileceği şeyleri denemesi için ona fırsat yaratırım.					
43.Çocuğuma bana sormaksızın şahsi eşyalarımın herhangi birini alıp kullanmasına izin veririm.					
44.Evimizde hangi televizyon programının izleneceği, çocuğumun isteğine göre belirlenir.					
45.Çocuğumu yapabileceğinden fazlasını yapması için zorlarım.					
46.Çocuğumu, onun cesaretini kırabilecek zor işlerden uzak tutarım.					

Ek 6**Ölçek İzin Yazısı****T. C.****ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ****Eğitim Fakültesi****Okul Öncesi Eğitimi ABD.**

31.07.2017

Sayın Ayşe Çubukcu,

tarafımızdan Türkçe' ye uyarlanmış "Çocuk Prososyallik Ölçeği" nin Türkçe versiyonunun, ilgili yerlerde kaynak gösterilme şartıyla çalışmanızda kullanmanız uygun bulunmuştur. Adı geçen ölçek sadece belirtilen çalışmada kullanılabilir, başka bir çalışmada kullanılamaz ve başkalarına verilemez. Çalışma içerisinde maddeler yayınlanmamalıdır. Çalışmanın tamamlanıp yayına dönüştürülmesinden sonra bir örneğinin tarafıma gönderilmesi gerekmektedir. Bu koşullar doğrultusunda izin verilmektedir.

Uzm. Burcu BAĞCI

Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

Adnan Menderes Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi ABD.

Çocuk Prososyallik Ölçeği' nin Türkçe versiyonu "48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin Prososyal Davranışları Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli çalışma dışında başka bir araştırmada, izin alınmadan kullanılmayacak, tarafımdan başkalarına verilmeyecektir.

Ayşe ÇUBUKCU

Uludağ Üniversitesi

Ek 7

Ölçek İzin Yazısı

T. C.

ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi ABD.

31.07.2017

Sayın Ayşe Çubukcu,

tarafımızdan Türkçe' ye uyarlanmış "Yetişkin Prososyallik Ölçeği" nin Türkçe versiyonunun, ilgili yerlerde kaynak gösterilme şartıyla çalışmanızda kullanmanız uygun bulunmuştur. Adı geçen ölçek sadece belirtilen çalışmada kullanılabilir, başka bir çalışmada kullanılamaz ve başkalarına verilemez. Çalışma içerisinde maddeler yayımlanmamalıdır. Çalışmanın tamamlanıp yayına dönüştürülmesinden sonra bir örneğinin tarafıma gönderilmesi gerekmektedir. Bu koşullar doğrultusunda izin verilmektedir.

Uzm. Burcu BAĞCI

Yrd. Doç. Dr. Ayşe ÖZTÜRK SAMUR

Adnan Menderes Üniversitesi

Eğitim Fakültesi

Okul Öncesi Eğitimi ABD.

Yetişkin Prososyallik Ölçeği' nin Türkçe versiyonu "48 – 72 Aylık Çocukların Prososyal Davranışları İle Annelerinin Prososyal Davranışları Ve Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" isimli çalışma dışında başka bir araştırmada, izin alınmadan kullanılmayacak, tarafımdan başkalarına verilmeyecektir.

Ayşe ÇUBUKCU

Uludağ Üniversitesi

Öz Geçmiş

Doğum Yeri ve Yılı : İstanbul - 1994

Öğr. Gördüğü Kurumlar	: Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2007	2011	İbrahim Turhan Lisesi
Lisans (Okul Öncesi Öğretmenliği)	2012	2016	Uludağ Üniversitesi
Önlisans (İşletme Yönetimi)	2014	2016	Anadolu Üniversitesi
Yüksek Lisans (Okul Öncesi Eğitimi)	2016	2019	Uludağ Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : İngilizce - Intermediate

Çalıştığı Kurumlar	: Başlama Tarihi	Ayrılma Tarihi	Kurum Adı
	09.2017	01.2018	Görükle Dumlupınar İlkokulu (Ücretli Öğretmenlik)
	02.2018	06.2018	Mualla Türkün Anaokulu (Ücretli Öğretmenlik)
	09.2018	06.2019	Ayvalıdere Anaokulu (Ücretli Öğretmenlik)

Katıldığı Yurt içi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar :

Çubukcu A. Ve Bağçeli Kahraman P. (2017). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Problem Çözme Becerilerinin Satranç Eğitimi Alma Durumlarına Göre İncelenmesi. IV.

International Eurasian Educational Research Congress (EJER), May 11-14, 2017 (Sözlü bildiri olarak sunuldu).

Çubukcu A. Ve Bağçeli Kahraman P. (2018). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Akademik İçsel Motivasyonları İle Özliderslik Düzeyleri Arasındaki İlişki. I. Uluslar arası Temel Eğitim Kongresi (UTEK), 29-31 Mart 2018 (Sözlü bildiri olarak sunuldu).

Bağçeli Kahraman, P. ve Çubukcu, A. (2018). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ile Annelerinin İstismar Farkındalık Düzeyleri ve Tutumları Arasındaki İlişki. V. International Eurasian Educational Research Congress (EJER), May 2-5, 2018(Sözlü bildiri olarak sunuldu).

Yayımlanan Çalışmalar

Çubukcu A. Ve Bağçeli Kahraman P. (2018). Okulöncesi Dönem Çocuklarının Problem Çözme Becerilerinin Satranç Eğitimi Alma Durumlarına Göre İncelenmesi. . Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 43 (43), 51-61. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/pauefd/issue/34003/376430>

Bağçeli Kahraman, P. ve Çubukcu, A. (2018). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Davranış Problemleri ile Annelerinin İstismar Farkındalık Düzeyleri ve Tutumları Arasındaki İlişki. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10 (17), 1304-1331. Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/opus/issue/42322/507909>

Çubukcu A. Ve Bağçeli Kahraman P. (2019). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Akademik İçsel Motivasyonları İle Özliderslik Düzeyleri Arasındaki İlişki. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32 (1), 25-41. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/uefad/issue/45620/533032>

Ayşe ÇUBUKCU